

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἑσωτερικοῦ δρ. 10. Ἐξωτερικοῦ φρ. χρυσῶ 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος ἀγωγῶν.

ΤΙΜΗ ΣΩΜΑΤΩΝ Α' ΚΑΙ Β' ΕΤΟΥΣ ΠΡΟΚΑΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ

Διὰ τοὺς συνδρομητὰς

Σώμα α'. ἔτους δρ. ἢ φρ. 5. Σώμα β'. ἔτους δρ. ἢ φρ. 7
Διὰ τοὺς μὴ συνδρομητὰς ἀνὰ δρ. 10.

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται εἰς τὸ κατάστημα τοῦ
Συλλόγου ἐν συνοικίᾳ Πλάκας παρὰ τῇ Δημοτικῇ Σχο-
λῇ, ὁδὸς Φλέσσα, ἀριθ. 5. καὶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα
«Ἀντίστη Κωνσταντινίδου».

ΠΑΣΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ ΕΠΙΓΡΑΦΕΤΑΙ

Συλλόγου «Ἀναπλασίως» Ἰθήρας.
Collège «Anaplasios» Athènes.

Πᾶσα δωρεὰ πρὸς τὸν Σύλλογον ἢ πρὸς τὸ ταμιεῖον
τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἢ πᾶσα συνδρομὴ πρὸς τὸ
περιοδικὸν πέμπεται πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς «Ἀνα-
πλάσεως» Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ. Γερμανίδην ἢ πρὸς
τὸν ὑποταμίον τοῦ Συλλόγου κ. Γ. Σ. Καραϊσκάκη συμ-
βολαιογράφον.

Τὰ πεμπόμενα χειρόγραφα δημοσιεύονται καὶ μὴ
δὲν ἐπιστρέφονται.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1890.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ μαρτυρία τοῦ Σύμπαντος καὶ
ἡ ἀρετὴ, ὑπὸ Φιλίππου Παπαδοπούλου. — Περὶ τῆς
καθ' ἡμῶν Ἐκκλησιαστικῆς Μοναστηῆς, ὑπὸ Κ. Καλα-
νιδίου. — Περὶ τῆς ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκαλίας
τῶν ἑσπερῶν μαθημάτων, ὑπὸ Σπυρίδωνος Τζιλέπη. —
Εἰκὼν τοῦ θρησκευτικοῦ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν
βίου, ὑπὸ Φιλίππου Παπαδοπούλου. — Ἡ κίσις ἀνα-
ταμάχτης δυνάμει, ποίημα Σαφοῦς Λεοντιάδου. —
Ψηφιδωτόν, ὑπὸ Θ. Κόντη. — Σχολεῖον πρακτικῆς ἡ-
θικῆς, ὑπὸ Φιλίππου Παπαδοπούλου. — Δωρεᾶ. —
Ἀλληλογραφία καὶ ἐπιστολαὶ ἐν τῷ γραφείῳ τῆς δι-
ευθύνσεως καὶ τοῦ ὑποταμίου ἀπὸ τῆς 17 Σεπτεμβρίου
μέχρι τῆς 4 Ὀκτωβρίου.

Ἡ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ ΚΑΙ Ἡ ΑΡΕΤΗ

Τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ μαρτυρίαν τῆς ἀνθρω-
πότητος, ἣν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐξητάσαμεν
διατριβῇ, ἐπιβεβαίωσι καὶ ἐπικυρῶσι καὶ ἡ τοῦ
Σύμπαντος μαρτυρία. «Οἱ οὐρανοὶ διηγού-
νται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ
ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύ-
νεται ῥήμα, καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνώσιν.
Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούου-
ται αἱ φωναὶ αὐτῶν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλ-
θεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς
οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (Ψαλμ. ιγ'
1—6). Τὸ Σύμπαν λαλεῖ ἡμῖν περὶ τοῦ Θεοῦ,
τοῦ Δημιουργοῦ ἡμῶν. Πανταχοῦ ἐν τῇ δημι-
ουργίᾳ πνέει περὶ ἡμᾶς τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ,
τοῦ Πλάστου ἡμῶν. Ὅπως ἡ ἀόρατος ψυχὴ
ὁρᾶται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐν
κατόπτρῳ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, τὸ ἀόρατον πνεῦμα,
ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ περὶ ἡμᾶς κόσμῳ, ὅστις

εἶναι τὸ κατόπτρον τῆς αἰδίου δυνάμεως καὶ
θειότητος. «Τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, καθὰ δι-
δάσκει καὶ ὁ ἀπόστολος (Ρωμ. α'. 19 καὶ 20),
φανερὸν ἐστὶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις· ὁ γὰρ
Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσεν τὰ γὰρ ἀόρατα αὐ-
τοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νο-
ούμενα καθαροῦται, ἥ τε αἰδίας αὐτοῦ δύνα-
μις καὶ θειότης». Καὶ κατὰ τὴν μέγαν τῆς ἀρ-
χειότητος φιλόσοφον, τὸν Ἀριστοτέλην, «ὁ
Θεὸς πάση θνητῇ φήσκει γενόμενος ἀθεώρητος,
ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων θεωρεῖται».

Καὶ δὴ ἐν πρώτοις αὐτῇ ἡ τοῦ κόσμου
ὑπαρξὶς ἀναγγέλλει ἡμῖν καὶ ἀποδεικνύει τὸν
Θεόν «πᾶς οἶκος, ὡς γράφει πάλιν ὁ ἀπόστο-
λος, κατασκευάζεται ὑπὸ τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα
κατασκευάσας Θεός» (Ἐβρ. γ'. 41). Ὁ κό-
σμος ὑπάρχει, ἄρα ὑπάρχει καὶ εἷς, ἐξ οὗ καὶ
δι' οὗ ὑπάρχει, ἦτοι Θεός· συλλογισμὸς ἀπλοῦς-
στατος καὶ φυσικώτατος, αὐτομάτως ἐπερχό-
μενος παντὶ ἡγίως ἔχοντι τὴν νοῦν ἀνθρώπων.
Ἄκουσον λαόν· ἀνοίας εἶναι τὸ λέγειν, ὅτι ὁ
κόσμος ἐκ τύχης ἐγένετο· ἐκ τύχης οὐδὲν γί-
νεται καὶ οὐδὲν ποτε γενήσεται, διότι πᾶν τὸ
ὑπάρχον ἀναγκάως ἔχει τὴν αἰτίαν αὐτοῦ. Ἦ
εἶναι τύχη; τύχη εἶναι λέξις φιλή, κενὴ λέξις,
τὸ ἐν τοῖς διανοήμασι καὶ τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν
ἄγνωστον. Τὸ τιθέναι λοιπὸν τὴν τύχην αἰ-
τίαν καὶ ἀποκλείειν τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων
αἰτίαν καὶ ἀρχήν, τοῦτο σημαίνει κενὴν τινα
καὶ φιλήν ἔννοιαν, ἀνύπαρκτόν τι παραδέχε-
σθαι αἰτίαν καὶ ἀρχὴν τοῦ Σύμπαντος, τοῦτο
σημαίνει παραδέχασθαι ἀποτέλεσμα ἄνευ λό-
γου ἀποχρώντος, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀνατροπὴ
τοῦ θεμελιώδους τῆς λογικῆς νόμου, τοῦ ἐν
τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἐγγεγραμμένου. Καὶ

αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος Δημόκριτος, ὁ τῆς ἀτομικῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς πατήρ, ἀνομάζει τὴν παρδοχὴν τύχης καταφύγιον καὶ πρόφασιν τῆς ἀμαθίας καὶ τῆς πνευματικῆς καθάρτητος καὶ ἰσχυρίας, ἡ δὲ νεωτέρα ἐπιστήμη διὰ τῶν κορυφαίων αὐτῆς ἀντιπροσώπων πάσῃ δυνάμει ἐκσυρῖται ὡς πρόληψιν ἀναξίαν ἐπιστημύων τὴν οὕτω καλουμένην αὐτόματον γένεσιν. Ἄν δὲ νῦν, ὅτε ὑφίσταται ὁ κόσμος, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ τύχη καὶ γένεσις αὐτόματος, ἀλλὰ πᾶν τὸ γινόμενον ἔχει καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, πολλὰ ἔρα ὀλιγότερον ἢ τοῦ δυνατὸν τυχαίως καὶ αὐτομάτως αὐτὸς ὁ κόσμος νὰ παραχθῇ, ὅτε οὐδὲν πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχεν. Ὁ κόσμος λοιπὸν ἐν τῇ ὑπάρξει αὐτοῦ καταδεικνύει ἡμῖν μετὰ ἀκαταμάχητον ἀναγκαιότητα τὴν ὑπαρξίν ὑφίστην, ἐσχάτης, ἀπόλυτον δυνάμει καὶ αἰτίας, ἥτις εἶναι ὁ Θεός, ἡ δημιουργὸς αὐτῆς τῶν πεπερασμένων ὄντων καὶ δυνάμεων καὶ αἰτίων Μονάς.

Ἄλλ' ἔτι τρανότερον μαρτυροῦσι τὸν Θεὸν ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴ, τάξις, σκοπιμότης καὶ ἁρμονία. Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴ, τάξις, σκοπιμότης καὶ ἁρμονία ἀναγκαιῶς προϋποτιθέσθαι ἀπόλυτον Νοῦν καὶ Φρόνησιν θαυμαστήν, συντάττονσαν καὶ διακοσμοῦσαν τὸ Σύμπαν.

Τὸν Νοῦν καὶ τὴν Φρόνησιν, τὴν τὸ Σύμπαν συντάττονσαν καὶ διακοσμοῦσαν, πανταχοῦ διαβλέπων ὁ Ψαλμωδός, ἀνεφώνει ἑνθους, «Κύριε, φοβερώς ἐθαυμαστώθης» θαυμάσια τὰ ἔργα σου καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν γινώσκει σφόδρα. Τὸν Νοῦν καὶ τὴν Φρόνησιν διορίζοντες ἐν τῷ Σύνπαντι καὶ οἱ ἐνδοξοὶ ἐκείνοι τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου σοφοί, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ἐλάλουν καὶ ἐκήρυττον τὰ μεγαλεῖα τοῦ πανσόφου ὄντος καὶ δημιουργοῦ. Καὶ τίς ὀνείων πνευματικῶς δύναται νὰ μένῃ ἄφωνος, ὅτε ἀπαξιάσῃ τῆς φύσεως ὁ σεμνὸς ὕμνος κατευθύνεται καὶ ἀνέρχεται ὑποῦ μέχρις Οὐρανοῦ; Τίς καρδίαν ἔχων δύναται νὰ μένῃ ἀναίσθητος πρὸς τὴν ζωὴν, τὴν τάξιν, τὴν σκοπιμότητα καὶ ἁρμονίαν τῆς ἀφανοῦς δημιουργίας, τῆς ἐν ἀπειρῷ ποιικιλίᾳ ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν προσπιπτούσης; «Ὁ κόσμος, διδάσκει ἡμᾶς μέγας φυσιοδίφης, ὁ ἈΓΑΣΣΙΣ, εἶναι ἡ φανερώσις παντοδυνάμου καὶ γονίμου νοῦ, ἀποκάλυψις ἀπείρου καὶ πανσόφου ἀγαθότητος, ψηλαφῆτ' ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως προσωπικοῦ Θεοῦ, πρῶτου δημιουργοῦ πάντων τῶν ὄντων, ἰδύνητος τοῦ κόσμου καὶ δοτήρος παντὸς ἀγαθοῦ». Λαμπρότατα καθορᾶται ἡ αἰδώς δύναμις καὶ ἡ ἀπείρος σοφία μέγιστα ἐν τοῖς καταπληκτικοῖς μεγαλοεργήμασι τῶν ἀπομακρυσμένων κόσμων, ἐν τῇ ἀναλλοιώτῃ καὶ κατὰ νόμους αἰώνιους γινόμενῃ περιφορᾷ τῶν

οὐρανίων σωμάτων. «Ἡ ὠραία ἁρμονία μεταξὺ πάντων τῶν μερῶν τοῦ ἀπεράντου Σύνπαντος, λέγει ὁ τῶν κομητῶν ἐρευνητὴς Müller, ἐνέχει φανερώτατα ἴσυν αὐτοσυνειδήτου καὶ ἐλευθέρως ἐνεργοῦσας ἀπείρου θελήσεως οἱ κομήται εἶναι ἀναντίρροπα καὶ σαφῆ τεκμήρια παντοδυνάμου καὶ πανσόφου θεότητος, βασιλευσύνης ἐν τῷ Σύνπαντι». Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κατασκευῇ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἰσῶν τοῦ ἐλαχίστου φύλλου ἀντιλαμβάνει φαινόμενα ἡ ἀνεξάντητος τοῦ Θεοῦ σοφία ὁ Κύριος εἶναι πανταχοῦ μέγας, πανταχοῦ θαυμαστός. «Εἶδον, ἀνικαρᾷ ὁ τῆς Βασιλικῆς πατῆρ, ὁ περιάνυμος Αἰνράτος, εἶδον τὸν Θεὸν παρερχόμενον ὡς ὁ Μωσῆς» εἶδον αὐτὸν καὶ ζεῖν καὶ κωφὸς καὶ ἄλαλος, ὑπὸ θαυμασμόν καὶ ἐκπλήξεως συνεχόμενος» ἡδυνήθην ὁ ἀνακλῶν ἴσυν τινὰ τῶν βημάτων αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔργοις τῆς δημιουργίας ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις, καὶ ἐν τοῖς φαινομένοις μηδαμινῶς, ὅποια δύναμις, ὅποια σοφία, ὅποια ἀνεξήγητος τελειότης. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως πανσόφου νοῦ ἐξαγέρται, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστόν, καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν πρόοδος. Ἡ πεποιθήσις, ὅτι ὑπάρχει νοῦς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡλιακῷ συστήματι παρώρμησε τὸν Κέπλερον εἰς τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀστρονομικὰς ἀνακαλύψεις. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔχον ὑπ' ὄψιν ὁ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας θεμελιωτής Κάντιος ὁρθότατα παρατηρεῖ, ὅτι ἡ εἰς νοῦν διακοσμοῦντα τὸ Σύμπαν πίστις εἶναι ἡ ζωογονοῦσα τὴν μελέτην καὶ σπουδὴν τῆς φύσεως καὶ ἡ εὐφύνησις τὰς περὶ αὐτῆς γνώσεις ἡμῶν, διότι ὑποδεικνύει ἡμῖν νοῦν καὶ σκοπὸν καὶ ἐκεῖ ἔτι, ἐνθα ἡ παρατήρησις ἡμῶν ἀπ' ἐαυτῆς οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς θὰ ἀνεκάλυπτε νοῦν καὶ σκοπὸν αἰ περὶ τῆς φύσεως δὲ πάλιν γνώσεις ἡμῶν, κατὰ πλάτος καὶ βάθος ἀδεύοντο, ἐνισχύοντο καὶ κρατύνοντο τὴν εἰς τὴν πάνσοφον αἰτίαν καὶ ἀρχὴν τοῦ κόσμου πίστιν τῆς ἀνθρωπότητος μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἀκαταμάχητου, ἀκλονήτου καὶ ἀνιξαλείπτου πεποιθήσεως, πεποιθήσεως ἰσῆς πρὸς τὴν ἐκτὸν μαθηματικῶν ἀληθειῶν ἐν ἡμῖν ἐγγεννομένην.

Καὶ ὅμως εὐρίσκονται τινες ἀμφισβῆλλοντες περὶ Θεοῦ, ἐν ᾧ περὶ τῶν μαθηματικῶν ἀληθειῶν οὐδεὶς ἀμφισβῆλλει διατὶ ἀρά γε; διότι τὰς μαθηματικὰς ἀληθείας οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ καὶ θέλει νὰ ἀμφισβητή, τὴν ὑπαρξίν ὅμως τοῦ Θεοῦ ὑπάρχοντι τινες ἐπιθυμοῦντες καὶ θέλοντες ν' ἀμφισβητήσωσι. Τὰ ἡμέτερα νοήματα, ὡς ἀποφαινόμεθα οἱ σοφώτατοι τῶν σοφῶν, ἐξαγέρτουν περισσότερον ἢ ὅσον δύναται τις νὰ πιστεύσῃ ἐκ τῶν κλίσεων καὶ ὁφέλων ἡμῶν, ἐκ τῆς ὅλης ἡθικῆς ἡμῶν καταστάσεως. Ἡ καρδία ἔχει τοῦς ἐαυτῆς λόγους,

περὶ ὧν ἡ διάνοια οὐδὲν γινώσκει. Αἱ σκέψεις ἡμῶν εἶναι ὡς τὰ πολλὰ ἡ ἱστορία τῆς καρδίας ἡμῶν αἱ πεποιθήσεις ἡμῶν προέρχονται κυρίως εἰπεῖν ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ οὐχὶ τοῦ νοῦ ἡμῶν ἡ διάνοια δὲν ἀποφαινεῖται γινώσκῃ, πρὶν ἢ ἡ καρδία διαπεράσῃ τοὺς συλλογισμοὺς αὐτῆς. Τὸ πᾶν εἶναι αἱ ἐσωτερικαὶ ἡμῶν διαθέσεις, κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς δὲ διαθέσεις ἡμῶν μορφοῦνται καὶ αἱ σκέψεις ἡμῶν ζῶμεν οὐχὶ ὅπως σκεπτόμεθα, ἀλλὰ σκεπτόμεθα ὅπως ζῶμεν, διὸ καὶ συνηθέστατα συνεπάγεται ἡ ἡθικὴ πτώσις καὶ τὴν διανοητικὴν ἐξαχρείωσιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ διάνοια, κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς πείρας ἐρεθισμένης ἀποφάνσεις ταύτας τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν, εἶναι εὐάλωτος καὶ παντοῖα προφασίζομένη, ὑπηρετεῖ ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς καρδίας καὶ ταῖς ὁρέξεσι τῆς θελήσεως, διὰ τοῦτο τὸ πρῶτιστον καὶ κυριώτατον εἶναι τὸ θέλειν ἑγκαρδίως τὴν γινώσκῃ τῆς ἀληθείας. Ἵνα εὐρωμεν τὸν Θεὸν ἐν τῷ κόσμῳ, ὀφείλομεν ἑγκαρδίως νὰ θέλωμεν νὰ ζητήσωμεν αὐτόν. Ἵνα δὲ πάλιν ἑγκαρδίως θέλωμεν νὰ ζητήσωμεν αὐτόν, ὀφείλομεν ἑγκαρδίως νὰ θέλωμεν νὰ γνωρίσωμεν αὐτόν. Ἵνα δὲ πάλιν ἑγκαρδίως θέλωμεν νὰ γνωρίσωμεν αὐτόν, ὀφείλομεν ἑγκαρδίως νὰ θέλωμεν ν' ἀγαπήσωμεν αὐτόν τε καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἥτοι τὸ ἀγαθόν. Οἱ θέλοντες ν' ἀγνοῶσι τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἥτοι τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ γνωρίζωσι μόνον τὰ πάθη αὐτῶν, οὗτοι δὲν εὐρίσκουσι τὸν Θεὸν ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῖς τοιοῦτοις γίνεται αὕτη πολλῶ μᾶλλον ἀφορμὴ ἀμφισβητῶν. Ὅπως πάντα τὰ ὄντα περὶ τοῦ Θεοῦ λαλοῦσι πρὸς τοὺς γινώσκοντας αὐτόν καὶ ἀποκαλύπτουσι τὸν Θεὸν τοῖς ἀγαθῶσιν αὐτόν, οὕτω καὶ κρύπτουσι τὸν Θεὸν πᾶσιν ἐκείνοις, οἵτινες δὲν θέλουσι νὰ γινώσκωσι καὶ ἀγαπᾶσιν αὐτόν, λέγει ὁ μέγας φυσικομαθηματικὸς τῆς Γαλλίας καὶ βαθύνοος ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ Pascal.

Ἡ οὕτω ἔρα καλουμένη ἀθεΐα δὲν εἶναι πλάνη τῆς διανοίας, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον διαστρεφὴ καὶ παρεστρεφὴ τῆς καρδίας. Ἡ ἀθεΐα εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα καρδίας δοῦλης τῶν παθῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πάθη φύσει ἐς τὸ διηνεκὲς θένουσι καὶ ἀλλοιοῦνται, ῥεεὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀλλοιοῦνται ἐς τὸ διηνεκὲς καὶ ἡ ἀθεΐα ἡ ἀθεΐα κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου αὐξάνεται, ἐλαττοῦται, ἐκλείπει, ἀναπαύεται καὶ οὕτω πάντοτε ῥεεὶ, ὅπως καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἀπορρέει. Ἡ ἀθεΐα λοιπὸν δὲν ἔχει πεποιθήσεις. Πάντες, ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Bayle, οἱ ἐν ἀθρησκείᾳ ζῶντες οὐδεμίαν ἔχουσι βεβαιότητα, ἀλλὰ πάντοτε ἀμφισβῆλλουσι καὶ οὐδέποτε εἰς τὴν βεβαιότητα φθάνουσι. Ναί, ὅπως κατὰ τὴν μυθολογίαν

τοῦ ἐπὶ βράχου προσπεπαταλευμένου Τιτᾶνος τὸ ἥπαρ καταβιβρώσκει ὁ τοῦ περικεραυνου Θεοῦ ἥρως, οὕτω καὶ τὴν εἰς τὰ πάθη προσπεπαταλευμένην καρδίαν τῶν τὴν θεότητα ἀρνούμενων δάκνει καὶ κατεσθίει καθ' ἑκάστην ἡ ἀβεβαιότης, ἡ ἀνισορρομία αὐτῆς καὶ ὁδυνηρὰ κατὰστασις τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, τοῦ φύσει ὀρεγομένου τῆς ἀληθείας, τοῦ ἔχοντος τροφὴν τὴν ἀλήθειαν, τοῦ περνούμενου κατὰ Πλάτωνα διὰ τοῦ θεοῦ, τοῦ γερονότου κατὰ Πυθαγόραν πρὸς τὸ θεωρεῖν τὸν Ἀδρον τῆς τῶν ὄλων φύσεως καὶ τὴν Σοφίαν. Μάτην φωνεῖ πρὸς τοὺς δοῦλους τῆς ἀθεΐας ὁ οὐράνιος Ἀλήθεια, δεῖτε πρὸς με κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Μάτην τὰ πάθη εἶναι κωφά. Δὲν ἀνυψοῦσι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἄνω, εἶναι βεβηθισμένοι εἰς τὸ ἀτελεύτητον πένθος αὐτῶν παρὰ τῷ ἀπεράντῳ πτώματι τῆς νεκρᾶς φύσεως ἡ φύσις ἡρεμεῖ καὶ ἐκινεῖται πρὸ αὐτῶν ὡς ὑπερμεγέθης ἐν τῇ ἡμῶν βεβηθισμένη λιθίνῃ Στήθεϊ τὸ Σύμπαν εἶναι αὐτοῖς ψυχρὸν καὶ παγερὸν σιδηροῦν προσωπεῖον ἀμόρφου αἰωνιότητος. Ἀληθὲς, ἄνευ Θεοῦ τὰ πάντα ζωοποιούντος, ἄνευ Θεοῦ, οὐ αἰώνιοι νόμοι διέπουν τὴν κίνησιν τῶν τε ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνακυκλούμενων κόσμων καὶ τῶν εἰς τὴν γῆν ἐπιπλανημένων σταγόνων τῆς βροχῆς καὶ υψώδων τῆς χύνης, ἄνευ Θεοῦ, τὸ Σύμπαν εἶναι ἐρημία ἀπέραντος, νύξ ἀπεριόριστος, μὴδὲν ζοφερόν. «Οὐδέποτε θὰ ἐπεθύμουν, ἀναφωνεῖ ὁ δαιμόνιος Gótho, νὰ στερηθῶ τῆς εὐτυχίας εἰς μέλλουσαν νὰ πιστεῦω ἥπαρξιν ἀκαταπαύτως θέλω νὰ κηρύττω, ὅτι καὶ διὰ τὸν παρόντα κόσμον εἶναι νεκροὶ οἱ μέλλοντα κόσμον μὴ προσδοκῶντες.» Ἄλλ' ἄνευ Θεοῦ, δὲν ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ ἡ ἀθανασία εἶναι μόνον ἐν τῷ Θεῷ, παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸν Θεὸν, ὅς εἰναι Θεὸς ζῶντων καὶ οὐχὶ νεκρῶν. Ἄνευ Θεοῦ, ἡ βροχὴ αὕτη ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴ εἶναι ἡ μόνη ζωὴ, πέραν τοῦ τάφου ἡ σκιά τοῦ μηδενὸς ἐκποδία ἄνευ Θεοῦ, πᾶσα σπείδουσα καὶ παρερχομένη ἔρα ἀφαιρεῖται ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν, σὺν τῇ ἀφαιρέσει δὲ ταύτῃ ἐκλείπει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ θάρος αὐτῆς, τὸ πτέρωμα αὐτῆς, ἡ ἐξαφάνει αὐτῆς, ἡ χαρὰ αὐτῆς, ἡ εὐτυχία αὐτῆς. Πόσον δὲ ἀπερίγραπτον δυστύχημα εἶναι διὰ πᾶσαν κοινωτίαν καὶ πολιτείαν ἡ τῆς ἀθεΐας μετάδοσις ἐκ τινων ἀτόμων εἰς εὐφύτερους κύκλους! Ἡ παγκόσμιος ἱστορία δὲν γινώσκει δυστύχημα μεγαλύτερον καὶ δεινότερον. Ἡ παγκόσμιος ἱστορία διὰ μυρίων στομάτων κηρύσσει, ὅτι ὁ θεμέλιος λίθος πάσης κοινωτίας καὶ πολιτείας ὑπῆρξε πάντοτε τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, οὐ ἀνατραπέντος, συνανετράπησαν καὶ ἡ κοινωτία καὶ ἡ πολιτεία. Ἐν ἡνὶκαί τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἀναβοᾷ ὁ ἐκ Χαιρωνείας

φιλόσοφος, «πόλις ἢ μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐδά-
φους χάρις, ἢ πολιτεία, τῆς περὶ Θεοῦ δόξης
παντάπασι ἀναφρεθείσης, σύστασιν λαβεῖν ἢ
λαβοῦσα τηρεῖται.» Ἐν ὀνόματι τῆς παγκο-
σμίου ἱστορίας ἀναβοᾷ καὶ ὁ διαμύσιος Πλά-
των, «Μηδεὶς ἡμᾶς ποτε πείθῃ μεῖζόν τι τῆς
θεοσεβείας εἶναι τῷ θνητῷ γένει.»

Φιλ. Π. Παπαδόπουλος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ὑπὸ Π. ΚΑΠΑΝΔΙΟΥ

(Συνέχεια ὡς προηγουμένως ἐκτελέσθη.)

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ αὐτὴ μουσικὴ στρέφεται,
ὡς γνωστόν, εἰς ἦχους, ἢ τρόπους, ἢ τόνους
ὁκτώ (τέσσαρας ὁρθοὺς καὶ τέσσαρας πλαγί-
ους), ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὰς τῶν ἀρχαίων
περιπύστων ἡμῶν Προγόνων Δωριεῖ, Αἰολι-
εῖ, Ἰπιοδόριον, Ἰαυτί, Φρυγιστὶ, Αὐδιστὶ
καὶ ἄλλας ἁρμονίας, δι' ὧν διεγείρετο εἰς τὴν
ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀναλόγως τῶν περιπτώ-
σεων τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀνδρῶδες ἦθος, ἢ
τὸ αὐστηρὸν καὶ σκληρὸν, ἢ τὸ ἀνεμνέον καὶ
τρυφηλόν, ἢ τὸ ποικίλον καὶ γλαφυρόν, ἢ τὸ
θρηνηδὲς καὶ ὁδυρτικόν. Καὶ ἐν τοῖς ὁκτὼ
τούτοις ἦχοις συμπεριλαμβάνεται ἅπαντα τὰ με-
λωδήματα τῶν ἱερῶν αὐτῆς ἡμῶν.

Ἐξ αὐτῶν δέ, ὡς γνωστόν, ὁ μὲν πρῶτος
ἦχος εἶναι χαρμώδης καὶ ἐνθουσιαστικὸς ὁ
δὲ δεύτερος, λιγυρὸς καὶ μελιχρὸς ὁ τρίτος,
καταστησιακὸς καὶ σεμνός ὁ τέταρτος, φρι-
δρὸς καὶ πανηγυρικὸς ὁ πλῆγος τοῦ πρώτου,
θρηνηδὸς καὶ φιλοκτιρῶν ὁ πλῆγος τοῦ
δευτέρου, περιπαθὴς μετὰ γλυκύτητος ὁ πλῆ-
γος τοῦ τρίτου, ὃς καὶ βαρὺς ἀποκαλεῖται,
σοβαρὸς καὶ ἀνδρικός καὶ ὁ πλῆγος τοῦ τε-
τάρτου, χαρίεις καὶ εἰς διάρυσιν ψυχῆς ἐπιτη-
δειος. Ἡ δὲ ποικιλία τῶν ἦχων τούτων εἰς
ποικιλωτέρᾳ γίνεται διὰ τῶν πολυτρόπων ᾠ-
μάτων, ἅτινα ἁνδρῶδες, ὡς προείπομεν, σοφί-
ας καὶ ἀριότητι περιώνυμοι ἐκπαλαί καὶ συνέτα-
ξαν καὶ ἐτόνισαν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἅρα ἐξάγεται ὅτι ἡ Ἐκ-
κλησιαστικὴ μουσικὴ ἡμῶν δὲν εἶναι Ἑβραϊ-
κή, ὅς πολλοὶ τῶν ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ
τινὲς ἐκ τῶν ἡμετέρων διίσχυρίζονται· διότι
τότε, ἂν ὑποθέσωμεν τοῦτο, ἢ Ἑλληνικὴ Ὁρ-
θόδοξος Ἐκκλησία, ὅπως παρέλαβε παρὰ τῶν
Ἑβραίων τὸ Παλτήριον, τοὺς Προφήτας, καὶ
πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην πρὸς
ἀνέγνωσιν καὶ πρὸς ψαλμωδίαν, καὶ ὅπως
ἠσπασάντο πολλοὺς ὅσους τύπους τῆς ἐξωτερι-
κῆς λατρείας αὐτῶν καὶ ἔχει ἐν χρήσει πολ-

λὺτατα ἔθιμα ἐκείνων πρὸς ἀμφότερον καὶ τε-
λετουργίαν τῶν Ὁρθόδοξων Αἰτουρογῶν τοῦ
Ἰσίδου, φυσικῶς τῷ λόγῳ πάντως ἂν ἔδα-
νεῖτο καὶ τοὺς μουσικοὺς χαρακτηρισμοὺς τὴν
μελωδίαν, καὶ τὰ σημεῖα τῆς Ἑβραϊκῆς μου-
σικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔλαβε χώραν, ἢ διότι
δὲν ἐγίνωσκον οἱ Ἑβραῖοι τὰς διαφόρους συμ-
φωνίας καὶ τὸν συνδυασμὸν τοσούτων φωνῶν
καὶ ποικίλων ἦχων εἰς συντέλεσιν ἁρμονίας, ἢ
ἐφαλλον πρὸς ἕνα καὶ μόνον ἦχον καθ' ὅρι-
σμένον τι ὕψος εἰς ἐκάστην μουσικὴν συμφω-
νίαν ἐπιτιθεμένων, οὕτως ἡκούετο σύμμιγμά τι
πολλῶν φωνῶν. Ἀλλὰ τότε δὲν ἐπετελέετο ἁρ-
μονία· διότι ἁρμονία ἢ μέλος ἐστὶν ἢ
κατὰ λόγον ἀναφορὰ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ἦ-
χων ἐξ ὁμοιότητος καὶ ἀνομοιότητος συμπλη-
ρουμένη· πο λ υ μ ι γ ἔ ο ν καὶ δ ἔ χ α φ ω-
ν ἢ ἔ ν τ ω ν ἢ εἰς τ κ ὅ τ ὃ ἔ ν ω σ ι ς κα-
τὰ Πυθαγόραν.

Βεβαίως ἐκ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ μεγαλείου τῶν
ἐν τοῖς ψαλμοῖς αὐτῶν περιεχομένων θεῶν
ὑποθέσεων ἐκ τῶν πολυαριθμῶν μουσικῶν
ὁργάνων, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο οἱ Ἑβραῖοι
εἰς τὴν ψαλμωδίαν αὐτῶν ἐκ τῆς μεγάλης
πληθύνσεως τῶν ψαλμῶν, οἷτινες συνεποσύντο
ἐπὶ Δαβὶδ εἰς τετρακισχιλίους, καὶ οἷτινες δι-
αιρούμενοι εἰς 24 τάξεις κατὰ χοροὺς ἦσαν
ὅμοιοι τῶν Κύριον ἐν χορδαῖς καὶ ὁργάνοις
καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἅπαν τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθνη ἀ-
πανταχόθεν ἀνέβαινον εἰς Ἱερουσόλυμα τοῖς
τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἵνα ἀκούσωσιν τῆς θείας ὁμω-
δίας· βεβαίως ἐκ τούτων ἀνιέμεθα εὐκόλως τὴν
συμπερόνομον περὶ τοῦ ὕψους καὶ κάλλους
τῆς Ἑβραϊκῆς μουσικῆς ὅτι κατὰ τὸ εἶδος αὐ-
τῆς ἦτο ἐξαιρετικὸν τι καὶ τέλειον· διότι ἄλλως
περὶ τῆς φύσεως καὶ ποιότητος αὐτῆς οὐδὲν
ᾠρισμένον καὶ βέβαιον γινώσκουμεν. Ἀλλ' ὅτι
πάντα ἢ ἱερὰ Μουσικὴ ἡμῶν ἐδανείσθη πολλὰ
ἢ ὅλγα ἀπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς μουσικῆς, οὐδόλως
πιστεύομεν, ἀφοῦ μάλιστα ἔχουσιν αὐτῆς μου-
σικῆς αὐτῆς δὲν ὁρίζεται ἡδὴ ἀπὸ πολλῶν ἐ-
κατονταετηρίδων· διότι οὐκ ἔν λείπει τις παρὰ
τοῦ μὴ ἔχοντος.

Οὕτως δὲ ἡ προγονικὴ ἡμῶν ἱερὰ Μουσικὴ
κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὰ βελ-
τίω δειντὼς τροποποιηθεῖσα διατελεῖ μέχρις
ἡμῶν οὕσα ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἐδ χ ἔ ρ ι-
σ τ ο ς ἁ μ ο ι β ἢ καὶ τ ὃ τ ῆ ς ψ υ χ ῆ ς
καθ' ὅσον. Ὁ δὲ τῆς Ανατολικῆς Ἐκ-
κλησίας Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἔκτοτε, ὅσους
ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Δημιουργὸν αὐτοῦ, εἴτε
διὰ τῶν θεοπροπῶν ἡμῶν δοξολογεῖ τὴν τοῦ
Ἰσίδου μεγαλωσύνην, εἴτε διὰ τῶν θεορῶν
ἡμῶν ἐπικαλεῖται τὴν τοῦ Πλάτωνος ἀντίλη-
ψιν, εἴτε διὰ τῶν εὐχαριστηρίων εὐχαρίων τε
καὶ τελετῶν ὁμολογεῖ τὰς θείας εὐεργεσίας,
εἴτε διὰ τῶν ἱλαστηρίων εὐχῶν καὶ δεήσεων

ζητεῖ παρ' ἐκείνου τῶν πεπλημελημένων τὴν
ἀφροσύνην καὶ τὴν λύσιν ἢ τῶν κατεχόντων ἀνι-
σῶν τὴν ἀπύλησιν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν,
πανταχοῦ καὶ πάντοτε τοὺς αὐτοὺς μελωδι-
κούς τρόπους τῆς ἱερᾶς Μουσικῆς αὐτῆς μετὰ
σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας μεταχειρίζεται.

Ὅτι ὅμως αὕτη μένεται ἐκπαλαί ἐν τῇ αὐτῇ
καταστάσει, χωρὶς ποτε νὰ προσλάβῃ μεταβο-
λὰς τινὰς ὠφελίμους, ὅς ὁ χρόνος καὶ ἡ μα-
κρὰ πείρα ἡδύναντο αὐτὴν νὰ παρῶσιν, δὲν ἔ-
φθισεν, ὅπως ἐπρεπε, εἰς βαθμὴν τελειότη-
τος, οὐδ' ἡμεῖς ἀφνούμεθα τοῦτο. Ἀλλὰ τίς
ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία μετ' αὐτοῦ
τοῦ ἔθνους τοῦ Ἑλληνικοῦ κατόπιν τεραστίων
ἀγώνων καὶ κτῆλων ὅπῃ τῆς ἐλευθερίας αὐ-
τῆς παρὰ πάντων, ὡς μὴ ὥφελον, ἐγκαταλείψ-
θεῖσα ἐπέκρυψε εἰς βαρὺν δουλείαν ζυγὸν
στερηθεῖσα τῆς πολιτικῆς ἐκείνης ἐλευθερίας
καὶ ἐσωτερικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐν ἣ ἐντροφιῶ-
σιν ἀνέκαθεν πάσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσε-
ως; Τίνα δὲ νῦν λανθάνει ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐχμη-
ροῦ τῆς δουλείας πεδίου οὐτ' ἐπιστήμη βλα-
στάνει, οὐδ' ἀρετὴ, οὐδὲ φρόνημα; Καὶ τίς δύ-
ναται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς ἐκείνης ἐντὸς σι-
νηροῦ κλωβίου ἐγκαταφυγμένης τὸ λαμπρὸν
καὶ ἐλευθέρων τοῦ δάσους κελάδημα;

Καὶ ὅμως κατ' ἐξαιρέσιν ἰσως μοναδικὴν ἢ
ἀνυπολόγητον Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ὑπὸ δου-
λείαν διατελοῦσαν οὕτω τὴν ἐμφυτον φιλομά-
θειαν τῆς ἀπέβαλεν, οὕτω τῶν πατριῶν αὐτῆς
ἀρετῶν ἐπελήθετο, ἀλλ' οὕτω τὸ φρόνημα αὐ-
τῆς ἐντελὲς ὑπεδούλωσε. Τούτωντι μάλιστα
διὰ τοσούτων αἰώνων σκότους καὶ βαρβαρό-
τητος αὐτὴ διέμεινε μέχρι σήμερον πιστὸς
φύλαξ τῶν πολυτίμων λειψάνων τοῦ παντα-
χόθεν καταποντιζομένου ἀρχαίου πολιτισμοῦ
καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστωσης.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀφόρον εἰσέχθη παρ' ἡμῶν
ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ τῆς
Δύσεως ποικιλία ὁ γ γ ο υ ς Μ ο υ σ ι κ ῆ ς, ἢ ἡ-
μετέρα Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ἤρξατο ὑφί-
στασθαι ἑσώθεν μὲν φθιστικῶν τινα καχεξίαν
καὶ μαρασμόν, ἐξώθεν δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν
ἐπήρειαν. Τὸ δὲ λυπηρότερον ὅτι ἡ ὥς ἐκ τῆς
ἀνατροφῆς καὶ παιδείας καὶ τῆς κοινωνικῆς
θέσεως προέχουσα τοῦ ἔθνους ἡμῶν μερὶς, ἐξ
ἧς τὰ ἔθνηκα ἡμῶν κληρονομήματα ἀπεξεδέ-
χοντο πᾶσαν περίθαλψιν καὶ κηδεμονίαν, οὐ-
δεμίαν ἐφίστησι προσοχὴν εἰς τὸ οὐσιώδες
τοῦτο στοιχεῖον τῆς ἔθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς
ἡμῶν ζωῆς· ἀλλ' ἐνθ' ὅσον πάντα σχεδὸν τὰ
λοιπὰ τῆς κοινωνικῆς παιδείας λαμβάνει ἀξίε-
παίτως τὴν δέουσαν πρόνοιαν, τὴν δὲ ξένην,
εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, μετὰ τοσαύτης προθυ-
μίας καὶ ἔνθου φρενὸς ἀκροᾶται, καὶ διδάσκειται
καὶ βραβεύει, περὶ μόνον τὴν ἔθνικὴν ἡμῶν
Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν, ἥτις καὶ πολὺ μεί-

ζοντος τῆς σπουδῆς χορῆζει, ὀλιγώρως ἔχει ἢ
ἐντελὲς περιφρονεῖ αὐτὴν οὐδεμιᾶς ἀξιοῦσα
ἐπιμελείας ἢ προστασίας.

Διὰ τοῦτο ἡ ἱερὰ Μουσικὴ ἡμῶν ἐγκατελείψ-
θη δυστυχῶς, ὡς τις τῶν βαρυστοτέρων τεχ-
νῶν, εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν, μισθωτῶν ψαλτῶν,
οἷτινες, εἰ καὶ εἰσὶν ἄλλως ἐντιμοί, σπανίως
ὅμως τυγχάνουσιν ἐκτελεσθαι τῆς τεχνικῆς πα-
ρὰ δόσεως, ἐπὶ δὲ σπανιότερον εὐφρεῖς περὶ
τὴν εὐρεσίαν τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ καταλλήλου
ἐν τῇ συνθέσει, καὶ ἐπομένως ἀναρμόδιοι ὄλως
πρὸς ἐπιστημονικὴν τῆς Μουσικῆς θεωρίαν δι-
ἐνδειαν εὐφρόνων γνώσεων καὶ ἐμπειρίας.
Διὸ τὸν πολύτιμον τοῦτον προγονικὸν θη-
σαυρὸν ἡμῶν ἔχομεν νῦν, ὡς μὴ ὥφελον,
ἀληθῶς ἐν ὁ σ τ ρ α κ ἔ ν ο ι ς σ κ ε ῦ σ ε ι ν.

Ἀλλ, εἰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν δι' αἰώνων τοῦ
ἔθνους ἡμῶν πολιτικὴν ἀγωνίαν ἢ ἐπιστημο-
νικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀρχαία αἴγλη
ἐπεσκοτίσθη, λεληθότως δὲ καὶ κατὰ μικρὸν
παρεσιέφρυσεν καταχρήσεις καὶ ὁθνεῖα κακὰ
ἐξ ἀνάγκης ἀναποδοράστου ἐν τῷ ἐξωτερικῷ
αὐτῆς διακώσμφ καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἱερᾷ Μου-
σικῇ ἡμῶν, οὐχ ἥττον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος
καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκ-
κλησία ἔχει ἐναργῆ τὴν συνέλθειν τούτων καὶ
ἐν καιρῷ τῷ ἐνθέρῳ πειρασθῆσεται ν' ἀποσπᾶ-
σῃ αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἔθνους σώματος τῆς· διότι τὰ
παρεσιέφρυσαντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δὴ καὶ
ἐν τῇ ἱερᾷ Μουσικῇ αὐτῆς εἶναι φυτὰ τοῦ χρό-
νου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας παρὰ πάντα
οὐδεμίαν ἔχοντα ἐσωτερικὴν συνάρειαν καὶ
συγγένειαν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν
αὐτῆς.

Καὶ ἡ Οὐγγρικὴ μουσικὴ ὥς χθὲς ἐπὶ ἐθε-
ωρεῖτο διὰ πολλῶν ἐκατονταετηρίδων ὁθνεῖα
καὶ κοινοτάτη οὕτω ρυθμὸν ἔχουσα, οὐδὲ μέ-
λος τοῦναντίον μάλιστα ἀνεπιτήδειος ὄλως ἦτο
νὰ ρυθμισθῇ ποτε· διότι ἦδετο ὑπὸ Βοημῶν,
ὑπὸ τῶν φράγκων, ὑπὸ γερμανῶν καὶ πρὸ πάν-
των ὑπὸ τῶν γούτων, ἐξ οὗ καὶ γ ὅ φ τ ι κ ῆ
Zigeuner μουσικὴ ἐκαλεῖτο. Τοιαύτην τινὰ
βλασφημίαν ἀπηύθυνον εἰς αὐτὴν τὰ ἄλλα ἔ-
θνη καὶ ὑπὸ τοιούτου περιφρονητικοῦ αἰσθη-
ματος κατεῖχοντο καὶ οἱ Οὐγγροί. Καὶ ὅμως
πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἀνεφάνη τις Οὐγ-
γρος, εἶπερ τις καὶ ἄλλος διάσημος μουσουργός,
οὗ τὸ ὄνομα μέγα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν,
ὁ περίφημος Liszt, ὅστις εἰς τὴν γερμανικὴν αὐ-
τὴν καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίαν μουσικὴν τῆς
πατριδος αὐτοῦ τοιαύτην τιμὴν περιεῖψε ρυθ-
μῶν αὐτῶν καὶ καλλύνας, ὥστε καὶ οἱ πρό-
ηγεῖς περιφρονοῦντες νῦν κατὰ προτίμησιν ἀξί-
οῦσι τὴν ἔθνικὴν τῶν Οὐγγρων μουσικὴν νὰ
ἀκούωσι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἠδομένην ἐν
φωναῖς καὶ ὁργάνοις, ἐν τ' Ἐκκλησίαις καὶ
μουσικαῖς συναυλίαις, ἐν τε θεάτροις καὶ τε-

λαταῖς ἐπισήμοις. Ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ Liszt τὴν οὐγγρικήν ραφφώδιαν καὶ τὸ ἐν Μῆναις ῥόδειον οὐκ ἀπηξίωσε νὰ ἐκτελεσθῇ πολλαῖς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου κ. Μαρβόνσου Ὀλστάν.

Τοῦτ' αὐτὸ ἴσως θέλει σημεῖν καὶ ἐνταῦθα προοίοντι τῷ χρόνῳ, ἂν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦδε περισυνέξωμεν τοὺς ἀδάμαντας τοὺς ἐνυπάρχοντας ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ ἡμῶν καὶ καθαρῶς αὐτοὺς παραδώσωμεν λαμπροτέρους τῇ ἐπερχομένῃ γενεᾷ ὡς γνησίαν κληρονομίαν τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν Πατέρων.

Ἄν δ' ἐν Μῆναις καὶ μέσῃ Ἑλλάδι ἡ καὶ ἄλλαχοῦ πον ὑπάρχουσι ψάλλται, οἵτινες τὴν ἱερὰν Μουσικὴν ἡμῶν κατὰ πρᾶξιν μόνον γινώσκοντες παραγνώριζουσι τὸ καθήκον αὐτῶν, διὰ δὲ τῶν ἐκαστοῦ καὶ ἀκατεργάστων κραυγῶν αὐτῶν, διὰ τῶν μανέδων καὶ κακῆς ἀπομιμήσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ὑπευθύνουσι ἡμῖν τὰ τέρατα, τὰς συναγωγὰς τῶν Ἑβραίων, καὶ τοὺς χοροὺς τοῦ θεάτρου, καταχρώμενοι οὕτω τῇ ἀνοχῇ τῶν παρισταμένων καὶ διεγείροντες σύναμα τὴν ἀγανάκτησιν πάντων καὶ τὴν δικαίαν περιφρόνησιν τῶν ἐπαύδων, ὅπως ἡ ἑρμία ἡμῶν Ἐκκλησία ἀπαναίνεται ταῦτα καὶ αὐστηρῶς μέλιστα τὰ ἀπαγορεύει «οἱ ψάλλοντες, λέγουσα, μετὰ κατὰ νύξιν καὶ πύλιν καὶ ἐθελείας ψαλλέτωσαν, βουαῖς ἀτάκτοις καὶ ἀναρμόστοις μὴ χρομένους». Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ναοὶ τῶν Ὁρθόδοξων ἐν Ἑλλάδι τε καὶ Τουρκίᾳ διετήρησαν ἐτι ἄγνην εὐτυχῶς καὶ παρθένον τὴν πατροπαράδοτον μουσικὴν ἡμῶν ὡς λ. χ. ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικὸς ναός, τὸ Ἄγιον Ὅρος, πολλὰ Μοναί, καὶ ἄλλαχοῦ ἐτι, ἐνθα βλέπει τις ἄκραν τάξιν καὶ εὐχαρίστως ἀκούει ἐν κατανύξει μεγάλη καὶ πολλῇ εὐλαβείᾳ οὐρανίαν ὕμνον καὶ ἀγγελικὴν ψαλμωδίαν μετὰ τοῦ προσήκουτος χρόνου καὶ ἐν δέοντι ρυθμῷ ἁρμονικῶς ἐνεργουμένην καὶ ἐμπροσθεν ἀληθῶς τῇ ἑρμίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἀναντίρρητον δὲ ὑπάρχει καὶ πάσης ἀμφιβολίας ἐκτός ὅτι ὁ Θεὸς εὐαρεστέτατος εἰς ἐκείνην μόνον τὴν μουσικὴν, ἥτις προσφέρει πρὸς αὐτὴν τὴν αἰνέσιν διὰ τῶν ἐνθέων ἀναστάσεων μὲς ἐναρμόστου καρδίας. «Θυσία τῷ Θεῷ πνεύμα συντετριμμένον» λέγει ὁ Δαβὶδ. Ἀποδοκιμάζει δὲ καὶ ἀποστρέφεται τὴν πολυκροτον καὶ πολυχηρὴ συμφωνίαν ἐκείνην, ἥτις ἐστὶν ἀσύμφωνος πρὸς τὰ ἑωσφορικά κινήματα τοῦ πνεύματος. «Μετὰ στήσον ἀπ' ἐμοῦ ἡχοὺς ὁ δὲ δὲ σὺ, καὶ ψαλμῶν ὁργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι» κατὰ τὸν Προφήτην Ἀμώς. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλη-

σία δὲν εἶχε χρᾶιν τῆς μελωδίας, οὔτε τῆς διὰ φωνῶν, οὔτε τῆς δι' ὀργάνων ἐνεργουμένης, διότι οἱ κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους Ἀποστολικούς χρόνους Χριστιανοὶ μίαν μουσικὴν ἐθεώρουν ἀναγκαιότητα, τὴν εὐαρμοστίαν τοῦ εὐαγγελικοῦ πολιτεύματος πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγήν, καὶ τὴν ἀπλὴν διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου ἐκχυσιν τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς προσευχῆς. Ἀλλ' ἐκείνοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῆται προσφύγοντες ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τὴν λογικὴν αὐτῶν λατρείαν τε καὶ προσκύνησιν τῷ τοῦ παντός Θεῷ.

Μετὰ τοὺς μακαρίους ὅμως ἐκείνους αἰῶνας ὅσον εἰσεχώρει ἡ πνευματικὴ ψυχρότης, τόσον ἐχρησάθη ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐκ τοῦ μέλους βοήθειαν. Ἦνα τῇ δυναίμῃ τῆς ἁρμονίας ἀπακαταστήσῃ τὴν ἐν ταῖς ὑμολογίαις ὑποψυχραινομένην τῶν τέκνων αὐτῆς ἥτις τε καὶ θερμότητά. Διὰ τοῦτο παραδεξαμένη αὐτὴ τὴν φωνητικὴν ἱερατολογίαν ἡρμήσατο τὴν τῶν τεχνιτῶν ὀργάνων πολυκροτον τε καὶ πολυκροτον χορῶν, ἢν περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο ἡ συναγωγὴ τῶν Ἑβραίων. Ἦντοτε δὲ ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ τὴν διὰ φωνῶν ἁρμονικὴν ὑμωδίαν μόνον, μὴ κακίζουσα διὰ τοῦτο τὴν συνήθειαν τῆς τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησίας, ἵταν αὐτὴ ἀποφύγοι τὸ ἡμετρον καὶ τὴν κατὰ τὴν τῶν θεατρικῶν ὀργάνων τανύξιν τὰ ὀργανά της κατὰ τὴν ἐν ταῖς θείαις ὑμολογίαις ἀπαιτούμενην σεμνότητα, τὸ κόσμιον καὶ τὸ πρέπον.

Ὅθεν, ἀρῶν ἔχοντες ἑθνικὴν καὶ πατροπαράδοτον ἱερὰν μελωδίαν συστηματικῶς ὀργανωμένην καὶ τῇ λατρείᾳ καὶ τῷ ἥθει καὶ τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ μετρικῷ συστήματι τῆς ὑμολογίας ἡμῶν προσφύει καὶ κατέλληλον, ἥδιον εἶναι καὶ ἀπρεπὲς νὰ τολμώσωμεν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πρωτοτύπῳ ἀνατολικῷ Χριστιανισμῷ νὰ παραδεχθῶμεν ξενόφωνον τινα ἐκκλησιαστικὴν καινοτομίαν, καὶ διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἐξ ἡμῶν περὶ τὰ θερησκευτικὰ χλιαρότητα νὰ εἰσαγάγωμεν ξένον ἰδίωμα μέλους εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ἡμετέρας ἱερᾶς Μουσικῆς καταδικάζοντες εἰς ἐχρηστίαν, εἰς λήθην καὶ εἰς ἀργίαν ἡλόκληρον σύστημα ἱερᾶς μελωδίας καθαρῶς Ἑλληνικὴν διῆκον μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῆς μάλλον σεβαστῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ὡς εἰναι πρῶτον ἡδὴ ἐξερχόμενοι ἐκ καταστάσεως ἡμιγρίας συνιστώμεν ἔθνος καὶ ἐκκλησίαν ὁφείλουσαν νὰ δεχθῇ ἑτέρου ἔθνους τὸν τύπον καὶ τὸν διάκασμον.

Ναί, εἰσαγάγωμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Ὑψίστου τὴν διὰ φωνῶν τελευτούμενην ἁρμονικὴν ἢ τετραφώνον ψαλμωδίαν μὴ ἀποβάλλωμεν ὅμως καὶ τὴν ἑθνικὴν ἡμῶν Μουσικὴν χάριν τῶν ἐπισήμων ξένων καὶ δὴ καὶ τῶν

παρ' ἡμῖν ἐξευρωπαϊσμένων ἀκοῶν διότι οἱ σεβαστοὶ οὗτοι ξένοι, εἰ καὶ συνειδητοῦντο εἰς τὰς ἐξόχους ἀρετὰς καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα γόητρα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ὡς θαυμασταὶ ὅμως τῶν ἁλλοδαπῶν ἡθῶν καὶ ἑθιμῶν εὐχαριστοῦνται νὰ βλέπωσι καὶ τὰ ἡμέτερα ἔθιμα τὰ ἰθαγενῆ καὶ ὀδυρεῖα, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εὐκτηρίου ἡμῶν ψαλμωδίας, ἐξάγοντες οὕτω ὅτι οἱ Ἕλληνες φύσει εὐαίσθητοι ὄντες παραλαμβάνουσι μὲν εἴτι καλὸν καὶ ὀφείλουν περὶ πάντων τῶν ξένων, διακατέχουσιν ὅμως, ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἑθναίων ἐκείνων, καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν Πατέρων αὐτῶν διεσώθη.

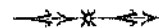
Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ἀποφαινώμεθα γνώμην κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς οὐδὲν ὠφελούντες, καὶ μόνον, ὅπως ἐπιδεικνύμεθα τὰ πάντα εἰδότες, καίπερ ἐντελὲς ἐν ἀγνοίᾳ διατελοῦντες, ὠφελιμώτερον καὶ ἐθνικώτερον εἶναι νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ζητήματος τούτου μετὰ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας, μετὰ ἐπιμονῆς καὶ θερησκευτικοῦ ζήλου πρὸς ἀκριβεστερόν ἐξέτασιν καὶ κατὰ λόγον διόρθωσιν τῆς εὐκτηρίου ἡμῶν ψαλμωδίας, ἢ πρὸς εὐρεσιν καὶ κατέλληλον σύστασιν ἑλληνικῆς πράγματι ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς σεμνοπρεποῦς καὶ ἀληθῆς θερησκευτικῆς αἰσθητικῆς εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν ἐμπνεύσεως.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ μορφώσωμεν μουσικούς ἀξιους καὶ ψάλλτας, οἵτινες σπουδάζοντες κατὰ βιάθος θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν, τὴν σοφωτέραν καὶ πῶς τελειότεραν εὐρωπαϊκὴν, καὶ τὴν ἐν τισὶ θαυμασίαν καὶ ἡδυτέραν ἀσιατικὴν μουσικὴν, ἱκανοὶ ἔσονται νὰ διακρίνωσιν ἀκριβῶς τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ πνεῦμα ἐκάστης, καὶ ἐπομένως δυνηθῶσι νὰ τακτοποιήσωσι κατ' ὀλίγον τὴν ἡμετέραν εὐκτηρίαν ψαλμωδίαν ἀφαιρούντες ἀπ' αὐτῆς τὰ περιττά, τὰ ἀνηθῆ, καὶ ὀδυρεῖα, καὶ τὰ ὅλας ἀπείδοντα εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ προσλαμβάνοντες παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἁλλων εἴτι καλὸν καὶ συμφέρον, ἂν πρέπη καὶ ἦναι ἀνάγκη, καλλύνοντες αὐτὴν καὶ πλουτίζοντες ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον. Τοιαύτην δὲ ἔχοντες Μουσικὴν ἰδίαν καὶ τερπνοτάτην πρὸς δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ θὰ δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς νὰ εὐχαριστῶμεν ἀνεχώμενοι τοὺς ἱεροψάλλτας καὶ πρὸ τῶν ξένων νὰ παριστάμεθα εὐπρόσωποι.

Ὅπως δὲ παρασκευάσωμεν ἀπὸ τοῦδε τὸ μέλλον καὶ χορηγήσωμεν τοῖς ἐπιγιννομένοις ἡμῶν ἀρετὴν ὕλην πρὸς τοῦτο, πρέπει πρῶτα πάντων ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις αὐτῆς καὶ τὸ τῆς Μουσικῆς μάθημα, καθὼς τὸ πάλαι ἐγένετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν Προγόνους,

καὶ ὅπως γίνεται ἡδὴ ἐν Γερμανίᾳ, ἐνθα πάντες ἀνεξαιρέτως γινώσκουσι κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον τὴν φωνητικὴν καὶ ὀργανικὴν Μουσικὴν αὐτῶν. Ἡ δὲ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος φροντίζουσα περὶ τούτου πλείτερον πρέπει νὰ συνιστᾷ τῇ Κυβερνήσει τοὺς καλλιφωνοτέρους καὶ τοὺς μάλλον εἰδήμονας τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ὅπως ἀποστέλλωνται οὗτοι εἰς τὴν Ἑδρὴν καὶ τὴν Τουρκίαν πρὸς ἐκμάθησιν τῶν μουσικῶν ἐμποτήτων, ὡς ἐπράξεν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις πρὸ 15 ἐτῶν ἀποστέλλουσα ἐνταῦθα καὶ εἰς Τουρκίαν τὸν μουσικοδιδάσκαλον καὶ φίλον ἡμῶν Δουγγονδραῖν εἰς ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς δημοτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ὡς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς.

Οὕτω δὲ καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν ἐνταῦθα τε καὶ ἄλλαχοῦ μουσικῶν Συλλόγων ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι προοῖντι τῷ χρόνῳ θέλει καταβληθῇ ἡ ἑδραία βάσις καὶ ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ ὕλου οἰκοδομήματος, καὶ οὕτω θέλωμεν εἶναι πρὸς τιμὴν ὅπως τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς χαρὰν ἡμῶν πάντων ἰδιόρρυθμον Ἑλληνικὴν καὶ ἱερὰν ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν ἐντελῶς συνάδουσαν ἐνθεν μὲν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησίας, ἐνθεν δὲ πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἔθνους καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς ἡμῶν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΙΣ (α)

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Α.

Ἐξήγησις ἢ ἀνάγνωσις τῶν Ἀγίων Γραφῶν.

Τὸ θερησκευτικὸν μάθημα, τὸ ὅποιον δι' ὅλων τῶν γυμνασιακῶν τάξεων δεόν νὰ διήκῃ, ἐστὶν ἡ ἐξήγησις ἢ ἀνάγνωσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς τῆς τε Π. καὶ Κ. Διαθήκης, τῆς καθαρῆς ταύτης πηγῆς τῆς θείας ἀποκαλύψεως καὶ τῆς μόνως τροφῆς τῆς θερησκευτικῆς συνειδήσεως πάσης ἐποχῆς, παντός γένους, πάσης καταστάσεως καὶ ἡλικίας. Οἱ πρὸς πᾶν ξένον κεχηναῖοι καὶ τυπικώτατοι μιμηταί, ὡς βλέπετε, μόνον κατὰ τοῦτο δὲν ἐφιλοτιμήθημεν νὰ μιμηθῶμεν τοὺς διδασκάλους ἡμῶν Εὐρωπαίους, οἵτινες τὴν μελέτην τῆς Ἀ. Γραφῆς ὡς τὸ κύριον μάθημα τῆς θερησκευτικῆς διδασκαλίας τῆς μέσης παιδείας ἀναγράφουσιν. Γινώσκετε δὲ ὅποιά εἰσιν ἐντεῦθεν τὰ ἀποτελέσματα ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Προτεστάνταις; ὅτι ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας συζη-

(α) Ὁ τῆς παρούσης διατριβῆς συντάκτης ἔχει ὑπὸ ὄψιν γυμνάσια εἰς ἧς διηρημένα τάξεις.

γινόμενοι πνευματικῶς μετὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου κώδικους, διαφυλάττουσιν ἀχώριστον σύντομον τοῦ βίου αὐτῶν, καὶ φυλακτῆριον τῆς οἰκογενείας, ἐξ οὗ διηγεῖται ἀφ' οὗρου τοῦ νῦν ζώοντος πρὸς ἑρδουσιν τοῦ δένδρου τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν συνειδήσεως. Ἡ ἐκ τσαρᾶς ἡλικίας κτωμένη πρὸς τὸ βιβλίον τοῦτο ἀγάπη προτρέπει πάσης καταστάσεως ἀνθρώπους ἀναλόγως αὐτῇ καὶ ἑξωτερικῶς καὶ ἐκδηλώσιν. Οἱ ἐπιστήμονες ἐρμηνεύουσι τοῦτο, οἱ πλούσιοι καὶ αἱ ἐταίρειαι καθιστῶσιν αὐτὸ προσίτην οὐ μόνον τῷ πέντη, ἀλλὰ καὶ τῷ βαρβάρῳ, διὰ τῆς εὐνῶν καὶ πολυγλώττου αὐτοῦ ἐκδόσεως· οἱ θεολόγοι ἐξηγοῦσιν αὐτὸ αἱ οἰκογένειαι καὶ τὰ ἔθνη ἀδιαλείπτως μελετῶσιν. Ἀλλὰ πρὸς ἡμῖν πᾶν τούτων ὁ δυνάμις συμβαίνει. Ἀποὺ ὁ μαθητὴς δὲν ἐργάζετο τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν τῷ Σχολείῳ, δὲν ἔλαβε σύστασιν τῆς ἀξίας καὶ χρησιμότητος αὐτοῦ, οὐδὲ ἐδιδάχθη ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἀλλοτρίου τῶν καθηγητῶν του, πῶς δύναται τοῦ λοιποῦ παραδιδόμενος εἰς τοὺς λαβυρινθίους τῆς ἐπιστήμης, ἡ περισπώμενος ὑπὸ τῶν ποικίλων κοινωνικῶν ἐσχολίων, νὰ ποιήσῃται καὶ μνησθῇ τοῦ βιβλίου τούτου καὶ νὰ ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὸ στιγμὰς τινας, ὅπως θρέψῃ τὸν συμπνεύμενον ὑπὸ τῶν κοσμικῶν ἀναγκῶν σπέρμα τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως καὶ ἀναψύξῃ τὸν ἀσφυκτοῦντα πνευματικῶν αὐτοῦ βίον; Ὅπως οἱ ἐπιστήμονες ἡμῶν θεωροῦσιν ἕως ἀπόλειαν χρόνου καὶ ταπεινώσιν τῶν νὰ ἐπιχειρήσῃται τὴν καλὸν γρηγορήν ἢ παπαδικὴν ταύτην ἐργασίαν καὶ αὐτὴν αὐτῆς προτιμᾷ νὰ ἐντυφώσιν εἰς τὰ τέλματα τῆς ὑλόφρονος τοῦ αἰῶνος φιλοσοφίας; οἱ πλούσιοι δαπανῶσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς τὴν οἰκοδομὴν ὑπορφῶν Σχολείων φερόντων τὴν ἐπαυμένην αὐτῶν, ἢ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ σπουδῶν παιδαγωγῶν, διευθυντῶν καὶ καθηγητῶν ἀθέων καὶ ἀπαιδαγωγῶν, ὅπως ἐξαργύρωσι τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐκ τῆς χῶρας τοῦ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου· οἱ θεολόγοι ἡμῶν θεωροῦσι περιττὴν τὴν διασάφησιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ ἁβώνος, αἱ δὲ οἰκογένειαι καὶ τὰ ἔθνη ἀγνοοῦσι δυστυχῶς ἢ ὑπάρχει τοιοῦτο βιβλίον, ἐν ᾧ καταπληκτικὴν μάθησιν ἐπιδεικνύνται μυθιστοριῶν καὶ ἑλλων ὑπαγογραφημάτων. Φεῖ τῆς συμφορᾶς, ἢ ὅπου κατέλαβεν ἡμᾶς κοιμώμενος ἐν τῶν τῆς ἀσυνειδησίας ὑπνοῦ ὑπὸ τῆς καὶ τὸν Εὐαγγελίου καὶ τὸν Ἀποστόλου, ἐκείστη οἰκογένεια ἑλληνική, διὰ τὴν βαθεῖαν ἐκείνην ἀμάθειαν, διὰ τὴν θρησκείαν περιβάλλουσα, διετήρει ἐν τῷ εἰκονιστικῷ αὐτῆς φωτισμῷ καὶ θυμῷ κατασφραγίστα καὶ εὐφωτισμένα, οἱ δὲ ὀλίγοι διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους μὴ θεωροῦντες μετὰ

τὴν τὴν ζημίαν ἐνεκα τῶν στερεῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων καὶ τῆς αὐστηρῆς τῶν ἐτόμων καὶ τῶν οἰκογενειῶν ἡθικῆς, ἤλπιον ἐν ἑαυτοῖς μέλλουσι φωτισμένοι τὸ ἔθνος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς παιδείας, ἐμελλε νὰ ἀποσφραγίσῃ τὰς ἱερὰς ταύτας δέλτους καὶ μορφώσῃ δι' αὐτῶν φαινήν θρησκευτικὴν καὶ ἡθικὴν συνείδησιν. Ἀλλ' ἰδοὺ, ὅτι τὸ φῶς τοῦτο διέλαμψε τοσοῦτο, φαίνεται, φαινόν, ὥστε ἐθάμβωσε καὶ ἐτύφλωσε τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὰ ὄμματα, τοσοῦτο θαλπρόν, ὥστε ἐν ἑαυτοῖς ἐξήντισε τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη θρησκευτικὴν καὶ ἡθικὴν ἡμῶν συνείδησιν. Ἀντὶ ἀποσφραγίσσεως καὶ μελέτης τέλεον ἀπεβόλουμεν τοὺς ἱεροὺς κώδικας τοῦ κόλπου καὶ τῆς ἐστίας ἡμῶν, ὥς τοὺς ὑψιπλότους ἐκείνους, οἵτινες ἀποβάλλουσι τὰς ἐν τῇ πητῇ ἀραπυχθείας ἀρετὰς αὐτῶν, ὥς ἀποβάλλει τις τὸ παλαιὸν ἐνδυμα μετὰ τῶν ἐν ταῖς θυλάκοις αὐτοῦ χρημάτων. Εὐλαβῶς καθικετεύουμεν τοὺς διδασκάλους καὶ θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας νὰ συνασθασθῶσι τὴν εὐθύνην, ἣν ὑπέχουσιν ἀπέναντι τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τοῦ οὐρανοπέμπτου τούτου βιβλίου ὀλιγοσύνῃ. Ἡ ἱστορία τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἡθικῆς τῆς ἀνθρωπότητος μορφώσεως τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἕκαστον ἔθνος εἶχε τὰς ἱερὰς αὐτοῦ δέλτους ὥς τι κοινὸν Σχολεῖον, ἐξ ὧν ἔτρεφε διηγεῖται τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἡθικὴν αὐτοῦ συνείδησιν. Ὁ Σίκα εἶχον τὰς συγγραφὰς τοῦ Κυριονίου, οἱ Ἰνδοὶ τὰς Βέδας, οἱ Πέρσαι τὰς τοῦ Ζωροάστρου, οἱ Ἕλληνες τὰς τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου, οἱ Ἰουδαῖοι τὴν Μωυσῆα καὶ τοὺς Προφῆτας, οἱ πρότεροι χριστιανοὶ καὶ οἱ νῦν Προτεστάντες τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἕτινα βιβλία διηγεῖται μελετῶντες, ὁφελούνται ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἑκάστης καταστάσεως. Ἀλλ' ἡμεῖς κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῶν φώτων κινδυνεύουμεν νὰ μὴ ἔχωμεν ἱερὰ κώδικα, ἢ μὲλλον ἀντικαθιστῶμεν αὐτὸν διὰ συλλογῆς τῶν ἀσχετοτέρων μυθιστορημάτων. Εἶνε περιττὴ ἡ σύστασις τοῦ βιβλίου τούτου ὡς περιέχοντος τὴν τελειότεραν ἀποκάλυψιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τὰ τελειότερα ταύτης παραδείγματα, ἀποὺ τὰ βέβαια ἀποτελέσματα τῆς μελέτης ἢ μὴ τοῦ τοῦ τρανώτατα τὴν ἀξίαν καὶ δυνάμιν του καταδεικνύουσι.

Καθ' ἡμᾶς ἢ ἐν ταῖς Γυμνασίαις μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς δὲν νὰ ἔρχηται ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους, καθ' ὃ λυσιτελεστέον ἐστὶ νὰ διδάσκηται ἡ ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἥτοι τοῦ βίου τοῦ ἱ. Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἱεροῦ κειμένου. Οἱ μαθηταὶ ἐροδιαζόμενοι ἕκαστος ἀπὸ ἐν ἱερὸν Εὐαγγέλιον, σημειοῦσιν ἐν ἰδίᾳ τέρῳ τετραδῖον τὰς ἐπιγραφὰς ἐκείτης παρα-

γράφου μετὰ τῆς παρακομπῆς. Τὸ γενικὸν διάγραμμα τῶν μερῶν καὶ κεφαλαίων ἀπλοῦστερον πρέπει νὰ διατυπώται ὡς ἑξῆς:

Μέρος Α'.

Βίος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἱ. Χριστοῦ.

Κεφ. Α'.

Τὰ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ ἱ. Χ.

Β'.

Τὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ ἥτοι τοῦ δημοσίου αὐτοῦ μεσσιανικοῦ βίου.

Γ'.

Τὰ θαύματα τοῦ Θεανθρώπου ἱ. Χ.

Δ'.

Ἡ ἡθικὴ διδασκαλία αὐτοῦ (ἢ ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλία καὶ αἱ παραβολαί).

Ε'.

Τὰ ἀπὸ τῆς ἐσχάτης καὶ θριαμβευτικῆς αὐτοῦ εἰσόδου εἰς Ἱερουσόλυμα μέχρι τῆς προδοσίας αὐτοῦ.

ΣΤ'.

Τὰ πᾶσι τοῦ ἱ. Χ. μέχρι τῆς ταφῆς αὐτοῦ.

Ζ'.

Τὰ ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως μέχρι τῆς Ἀναλήψεως αὐτοῦ.

Μέρος Β'.

Ἱστορία τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Κεφ. Α'.

Ἱστορία τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἐκκλησίας ἥτοι τοῦ Πέτρου, Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Β'.

Ἱστορία τῆς ἐκπαλώσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἥτοι τοῦ Παύλου καὶ τῶν ἀκολουθῶν αὐτοῦ.

Τὰ μεταξὺ τῶν ὑποδιαίρεσεων τούτων πληροῦνται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν παραγράφων μετὰ τῆς παρακομπῆς αὐτῶν εἰς τὴν πληρέστερον καὶ σαφέστερον ἀφηροῦμενον πάντοτε τὸ γεγονός Εὐαγγελιστῆν. Ἡ μεγάλη ἔκτασις τοῦ γ'. κεφ. τοῦ Α'. Μέρους δύναται νὰ συντηρηθῇ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν σπουδαιωτέρων καὶ διδασκαλικωτέρων θαυμάτων, μικρὸν παρατηρούμενης τῆς χρονολογικῆς αὐτῶν διαδοχῆς, διότι δὲν πρόκειται περὶ ἐπιστημονικῆς ἐνταῦθα ἐργασίας, ἀλλὰ περὶ πρακτικῆς καὶ ὁφελίμου. Τὸ δ'. κεφ. περιλαμβάνει τὴν ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίαν καὶ τὰς Παραβολὰς, τὰ ὅπου καλὸν ἐστὶ νὰ ἐκστηθίζωνται. Τὸ Β'. Μέρος ὁλόκληρον περιλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἠρώσεων τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐν μέρει περιέχεται ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου ἀναφορικῶς εἰς τὴν ἡθικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν. Τὸ ἱεροδιδασκαλικὸν ἔργον ἐνταῦθα ἐστὶ οὐ μόνον ἡ θέουσα ἀνάπτυξις τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν καὶ ἡ κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ μαθήματος ἐρμηνεία τῶν παρεπιπτονσῶν δυσκόλων φράσεων καὶ πραγμάτων διὰ τῆς ἱερᾶς παρα-

δόσεως. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀσυγκρίτως προτιμότερα ἐστὶ τῆς διὰ τῶν ἱερῶν Ἱστοριῶν. Πολλὰ εἰσι ἐνταῦθα τὰ ἐκλύοντα τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδῶν πρὸς συντονωτέραν ἐπιμέλειαν περὶ τὸ μάθημα τοῦτο: Τόμος κομψὸς καὶ ἐλκυστικὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ἱερᾶς αὐτοῦ, ἀρέσκουσα αὐτενέργεια πρὸς ἐξελύσειν ἐκ μόνων τῶν παραπομπῶν τὸ σχετικὸν τοῦ διαγράμματος γεγονός, εὐαρέσκεια ἐκ τῆς ταυτότητος τοῦ μαθήματος πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ ἡμῶν νοστοῦς Ἐκκλησίας ἀναγνωσκόμενας περικοπὰς, καὶ τέλος ἡ ἀναλόγως πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν παιδικὴ ἀφήγησις καὶ ἀφέλεια τοῦ ὅπου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἰδίᾳ ἡ δραματικὴ καὶ ἀμίμητος ἐπ' ἀφελείας καὶ φυσικότητι ἀφήγησις τῶν περὶ τῷ Ἰωάννῃ θαυμάτων καὶ δόξαν τῶν παραβολῶν, ὧν ἡ εὐρεσις τῆς ἡθικῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἐφαρμογῆς ἀφίεται αὐτοῖς ὡς εὐχάριστόν τι ἐνασχόλημα πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἡθικῆς αὐτῶν κρίσεως. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα ταύτης τῆς μεθόδου εἰσονται ἡ ἐξοικειώσις αὐτῶν πρὸς τὸ ἱερὸν κείμενον καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θείων ἐννοιῶν καὶ προσώπων, ἔσκησις περὶ τὴν εὐχερῆ καὶ ὁφελίμου χρῆσιν αὐτοῦ καὶ ἀπυστον ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο κείμενον, μετ' οὗ ἀπὸ τρυφερᾶς ἐν ἡλικίας πνευματικῶς συνεδέθησαν, ὧν πλεονεκτημάτων παντελῶς στεροῦνται αἱ ψυχὰ καὶ διαφθορεῖται τοῦ ἱεροῦ κειμένου Ἱερὰ Ἱστορία.

Τὸ ἱερὸν κείμενον τοῦ β'. ἔτους ἐστὶ συνημμένον πρὸς τὸ μάθημα τῆς συγχρόνως διδασκομένης ἱερᾶς Κατηχήσεως, ἥτις τὸ κείμενον τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίας, τῶν παραβολῶν καὶ τινων περικοπῶν τῆς ἡθικῆς ἰδίᾳ διδασκαλίας τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, ἕτινα ἀποτελοῦσι τὸ κεφάλαιον ἐκείνου τῆς Κατηχέσεως, τὸ ὅπου πραγματεύεται περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἡθικῆς τοῦ Σωτῆρος. Ἡ ἐπανάληψις αὕτη τῶν εἰρημένων περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου μονιμοποιεῖ ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν μαθητῶν τοὺς μορφάρτας τούτους τῶν ἡθικῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐννοιῶν.

Ἀπὸ τοῦ γ'. ἔτους ἄρχεται ἡ ἰδίᾳ ἐξήγησις ἢ ἀνάγνωσις τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ δὴ τῶν εὐκολωτέρων ταύτης βιβλίων, οἷον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, τῆς Καθολικῆς τοῦ Ἰακώβου ἐπιστολῆς, τῶν ἡθικῶν καὶ σαφωτέρων τεμαχίων ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ ἐξηγούμενον ἢ ἀναγνωσκόμενον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κείμενον συγχρόνως τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Λειτουργικῆς καὶ Εἰσαγωγικῆς ἐστὶν ὡσαύτως γνωστὸν καὶ οἱ κείον τοῖς μαθηταῖς ἀπὸ τῶν προηγουμένων δύο ἔτων. Ὁ ἱεροδιδάσκαλος ἐνταῦθα πάντοτε ἐστὶ ἥτις ἀπαιτητικῶς, μᾶλλον δὲ πλούσιος εἰς διδάγματα κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἡθικῶν ἰδίᾳ τεμαχίων.

Ἀπὸ τοῦ δ' ἐτοὺς πρέπει νὰ ᾤχηται ἡ ἐξήγησης ἢ ἀνέγνωσις τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης, πλουσία καὶ γόνιμος πάντοτε εἰς διδόντα. Ἀποδύοντες νὰ καταμάθωμεν τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐν τῇ βάθμολογικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει προβαίνοντες σπουδαίοντες τοῦτον μέχρι τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ηλικίας διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρχαιοτάτων πνευματικῶν αὐτοῦ προϊόντων (Ὁμήρου, Ἡροδότου, Ἡσιόδου), πολλὰ μᾶλλον εἶδει νὰ πράττωμεν τοῦτο ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀθανάτων ἱερῶν δέλτων τῆς Π. Διαθήκης. Ἀλλ' ἡ πραγματικὴ ὠφέλεια ἐστὶν μηδὲν παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἐκ τῆς μελέτης ταύτης εἰδολογικὴν ὠφέλειαν. Καθὼς ὁ ἐπισταμένως καὶ ἀδιαλείπτως μελετῶν τὸν Ὀμηρον γίνεται Ξενοφῶν, Ἐπαμεινώνδας, Ἀλέξανδρος, ὁ τὸν Πλάτωνα Ἀκαδημαϊκός, ὁ τὸν Ἀριστοτέλην Περιπατητικὸς, ὁ τὸν Ἡρόδοτον Θουκυδίδης, πολλὰ μᾶλλον ὁ μελετῶν τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ ἐμπνευσθήσεται τὴν ὑπερῶνθρωπον ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ θρησκευτικότητος τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ὁρᾶσιν, ὁ τὸν Ἰωσήφ τὴν πάσχουσαν, ἀλλ' ἀπαστρέφουσιν αὐτοῦ σωφροσύνην, ὁ τὸν Ἀβραάμ τὴν ἐν ἀνταπαρνήσει πίστιν αὐτοῦ, ὁ τοὺς Κριτὰς τὴν ἐνδοξαστικὴν ἐπὶ τοῦ ἔθνους τὰν ἐπίδορσιν, ὁ τοὺς Προφῆτας τὴν λεπτὴν εὐαισθησίαν πρὸς πᾶσαν τοῦ ἔθνους τῶν κατὰστασιν, τὴν χαρὰν ἐπὶ τῇ θρησκευτικότητι καὶ ἡθικότητι αὐτοῦ, τὰ λυγίζοντα καὶ τὴν μᾶλλον πεπωρωμένην καρδίαν πρὸς μετάνοιαν δάκρυα, τὴν αὐστηρότητα καὶ καρτερίαν εἰς τοὺς ἐλέγχους τῶν ἰσχυρῶν καὶ τοὺς ἐκ τούτων βασάνους, τὴν παραμυθητικὴν ἐνέργειαν ἐν ταῖς ἐθνικαῖς συμφοραῖς καὶ ἐν γένει τὴν ἐθνικὴν φλόγα τὴν τήκουσαν αὐτοὺς διηρηκῶς ὡς τὴν ἀνημμένην λαμπράδα ἑὸν Δαυὶδ τὰ βαθεῖα καὶ κλημυροῦντα τὴν καρδίαν αὐτοῦ αἰσθημάτων, τῆς πίστεως, τοῦ πρὸς τὸ θεῖον κάλλος καὶ τὴν ἰριότητα ἐξάλλου ἐνδοξασμοῦ, τῆς μετανοίας, τῆς ἐπὶ τὴν Θεὸν ἐλπίδος ἐν μέσῳ ἀβύσσου συμφορῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐνδοξασμοῦ τούτου ὁ τὸν Σολομῶντα τὴν διδασκικὴν καὶ πρακτικὴν αὐτοῦ σοφίαν, ὁ τοὺς Μακκαβαίους τὴν φλογερὰν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ὑπὲρ πίστεως ἀνταπάρτησιν αὐτοῦ. Ὡ! πόσον λαμπρὸς παρίσταται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ οἱ χαρακτῆρες τῆς ἀρετῆς! Πόσον λαμπρὴ περιβεβλημένη δέξαιτο ἡμεῖς τὰ ἐν αὐτῇ δρῶντα καὶ πάσχοντα πρόσωπα! Καὶ εἶνε δυνατόν νὰ μὴ συγκινήσῃ τὰς νεαράς καὶ εὐαισθητοὺς καρδίας τῶν μερῶν ἢ ἀνέγνωσις αὐτῆς τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παραδειγμάτων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν εὐφραντάστου καὶ εὐαισθητοῦ ἱεροδιδασκάλου;

Τὸ ἀναγνωσθῆσόμενον κείμενον κατὰ τὸ δ' ἐτος συγχρόνως τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλ. Ἰστορίας ἐστὶν ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ εὐκόλων βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης, οἷον τῆς Πεντατεύχου μέρος, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, αἱ Βασιλεῖαι καὶ οἱ Μακκαβαῖοι. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ἢ ἀνέγνωσιν τῶν βιβλίων τούτων ἡ λεπτολόγος κριτικὴ καὶ τὰ ἀκαίρως ἐγγειρόμενα ἐρμηνευτικὰ ζητήματα ἐσοῦνται λίαν ἐπιβλαβῆ καὶ κωλύουσιν τὴν ὡς οἶόν τε ἔφθονον τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἀνέγνωσιν, ἐνῷ ἡ πρακτικὴ καὶ ἡθικὴ ἔκτασις τῶν ἀναγνωστικῶν ἡθικῶν ἐννοιῶν καὶ χαρακτῶν ἔσται λίαν ὠφελιμοτάτη καὶ γόνιμος.

Τὸ κατὰ τὸ ε' ἐτος ἀναγνωσθῆσόμενον κείμενον τῆς Π. Δ. συγχρόνως τῇ συνεχείᾳ τῆς Ἐκκλ. Ἰστορίας ἐστὶν ἐκ τῶν ἡθικῶν ἱστορικῶν τῆς Ἑσθῆς, Ἰουδαῖοι καὶ Ταμίτι, καὶ τῆς διδασκτικῆς ποιήσεως τοῦ Σολομῶντος, Σειράχ καὶ τῶν κυριωτέρων Προφητῶν.

Κατὰ δὲ τὸ ζ' ἐτος δὴν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς χριστιανικῆς ἡθικῆς γενήσεται καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἀποκάλυψεως ποιήσεως τῶν Ἁγ. Γραφῶν, ἥτοι τὸν ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῆς βιβλίοις ἐγκατασκευάσαντες ὁδοὺν καὶ ἰδίᾳ τῶν ψαλμῶν τοῦ ὑψηλοτάτου τῶν θρησκευτικῶν ποιητῶν, τοῦ Δαυὶδ, καὶ τοῦ λυρικωτάτου τῶν ποιημάτων, τοῦ Ἰωβ. Ἀδυνατῶ νὰ ἐκφράσω τί πάσχω, δάκρυς ἐπιχειρήσει νὰ μελετήσω καὶ τὸν τυχόντα ψαλμὸν τοῦ ψαλτηρίου καὶ μίαν στροφὴν τοῦ ποιήματος τοῦ Ἰωβ. Ἀεττὴ οἶον αἰθέρα φλόξ ἀεράως ἀναδιδόμενῃ ἀπὸ τῶν ἐνθέων τούτων μουσονορημάτων, φλογίζει τὴν καρδίαν καὶ ἀνίστασθαι τὰ σπλάγχνα μου! Καὶ τίς δύναται, ἔχων καρδίαν καὶ οὐχὶ λίθον ἐν τοῖς στήθεσι, μελετᾶν διὰ τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ νοῦ τὰς θεωρητύτους ταύτας ποιήσεις, νὰ μὴ μένῃ ἐκθαμβὸς μετὰ τοῦ ποιητοῦ ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου, τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ὕψους καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ, τὴν διὰ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως ἀκαταπαύστως ἀποκαλυπτομένην; Τίς δὲν κλαίει μετὰ τοῦ Δαυὶδ, θρηνοῦντος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις πλημμελίαις; Τίς μετὰ τοῦ Ἰωβ δὲν ἐκφέρει πικρὰ παράπονα πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἔδικον τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς καταδρομὴν; Τίς τέλος δὲν ἐκρήγνυται μετὰ τοῦ Δαυὶδ εἰς φοβεράς ἀράς ἐπὶ τῇ ὑπερισχύσει τῶν πολλῶν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ; Ἐὰν ἀληθεύῃ, ὅτι ἡ ποιήσις δύναται νὰ σείσῃ ἐκ θεμελίων τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, νὰ καθαρῇ ἀπὸ τῶν φαύλων κινήσεων καὶ νὰ ἐξεγείρῃ ἐν αὐτῇ τὰ εὐγενέστερα καὶ ἱερώτερα συναισθήματα, ἢ ποιήσις αὐτῆς ἐστὶν ἡ τοῦ ψαλτηρίου καὶ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἰωβ. Εἶνε λοιπὸν δυνατόν διδάσκαλος βαθεῖως συναισθανόμενος τὴν ἱεράν ταύτην ποιήσιν, νὰ μὴ

ἀναπαράγῃ ἀνάλογα συναισθήματα ἐν ταῖς εὐαισθητοῖς καὶ φοιβαλοῦσαις ἡδὴ καρδίαις τῶν μερῶν; Ὅπως πᾶν ἄλλο ἢ ποιήσις φυσικῶς τέρεται καὶ εὐαρέστως ἀπασχολεῖ τὴν νεολαίαν. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι τὰ ἱερὰ καὶ ἡθικὰ συναισθήματα εὐτυχῶς εἰσι ποιητικῶς ἐκπεφρασμένα καὶ ἐπομένως δι' ἰσχυροῦ δειλέατος καθωπλισμένα ἐν τοῖς ποιητικοῖς τῆς Π. Διαθήκης βιβλίοις. Ἀλλὰ προσοχή, μὴ σχολαστικὴ ἐρμηνεία καὶ ψυχρὰ κριτικὴ καταστρέψῃ τὴν ἐπαγωγὴν ταύτης τῆς ἱερᾶς ποιήσεως δύναμιν.

Συμπῶν Τζελένης.

ΕΙΚΟΝ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΒΙΟΥ.

(Συνέχεια ὡς προηγούμενον φύλλον).

Α'. ΣΥΜΒΟΛΙΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Συμβολικαὶ παραστάσεις καὶ εἰκόνες εἶναι ἐκεῖναι, ἐν αἷς τὸ παριστάμενον καὶ εἰκονιζόμενον δὲν παριστᾶται καὶ δὲν εἰκονίζεται ἑαυτοῦ ἑνεκεν, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς ἑννοίαν τινα ἢ ἰδέαν, διαφέρουσαν μὲν τοῦ παρισταμένου καὶ εἰκονιζομένου, ἀλλὰ καὶ ἔχουσαν σχέσιν τινα πρὸς αὐτὸ εἴτε κατὰ φύσιν εἴτε κατὰ συνθήκην. Τοιαῦται παραστάσεις καὶ εἰκόνες εἶναι 1/ ἡ ἄγκυρα, ἥτις εἶναι σύμβολον τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδος (Ἐβρ. στ'. 19 καὶ Κλημ. Ἀλεξανδρ. Παιδαγωγ. γ'. 106). πολλὰκις ἡ ἄγκυρα συνδυάζεται μετὰ τοῦ σταυροῦ, διότι ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ βία, ἐφ' ἣς στηρίζεται ἡ χριστιανικὴ ἐλπίς. 2/ Τὸ πρόβατον καὶ ἡ περιστερὰ σύμβολα τῶν ζώων τῆς κοιμημένης πιστῶν ἢ περιστέρω εἶναι σύμβολον καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. 3/ ὁ φοῖνιξ, σύμβολον τῆς ἀθανασίας. 4) ὁ ἰχθύς, σύμβολον τοῦ Χριστοῦ, διότι τὸ ι = Ἰησοῦς, τὸ χ = Χριστός, τὸ θ = Θεὸς, τὸ υ = υἱός, τὸ σ = ὡτήρ· ἀλλ' ὁ ἰχθύς εἶναι σύμβολον καὶ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἐν τῷ ὕδατι, ὅπου εἶναι τὸ στοιχεῖον τοῦ ἰχθύος, διέβλεπον τὴν πηγὴν τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀναγεννήσεως· πολλὰκις δὲ συνδυάζεται ὁ ἰχθύς μετ' ἄλλων συμβόλων ἰχθύς βασιλέων πλοίων = ὁ Χριστὸς βασιλεὺς τῶν ἐκκλησιῶν, ἥτις διαπλέει ὡς πλοῖον τὸν χειμαζόμενον πόντον τοῦ παρόντος βίου· ἰχθύς μετὰ ἄγκυρας = ἡ ἐλπίς ἐν Χριστῷ· ἰησοῦ ἰχθύς μετὰ περιστερῶς φερούσης κλάδον ἐλαίας = τὸ πνεῦμα σου ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν Χριστῷ. Τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον πάντων τῶν Χριστιανικῶν συμβόλων εἶναι ὁ τοῦ ἰχθύος συνδυασμὸς μετὰ ἄρτου· παράδειγμα τοιούτου συνδυασμοῦ εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν τοιχογραφικῶν πολλῶν ὑπογείων παρεκκλησιῶν ἀπαντάσα πα-

ράστασις, ἐν ἣ βλέπομεν ἐπὶ ἄνδρας καθημένους περὶ τράπεζαν φέρουσαν ἄρτον καὶ ἰχθύν· ἡ παράστασις αὕτη ἐλήφθη κατὰ γράμμα ἐκ τῆς ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου περιεχομένης διηγήσεως περὶ τοῦ δείπνου, ὅπου ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Κύριος ἡμῶν ἐτέλεσε μετὰ ἐπὶ μαθητῶν παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ, καὶ σημαίνει τὴν θείαν εὐχαριστίαν· ὁ ἰχθύς ἦτοι ὁ Χριστὸς παρατίθεται ἐπὶ τῆς μυστικῆς τραπέζης ὡς ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς ἄρτος (πρβ. Ἰωάν. ζ'. 58) πρὸς βρώσιν πᾶσι τοῖς πιστοῖς ἄχρι συντελείας τοῦ αἵματος· λέγομεν πᾶσι τοῖς πιστοῖς ἄχρι συντελείας τοῦ αἵματος, διότι τοῦτο ὑποδήλωσεν ὁ ἐπὶ ἀριθμῷ τῶν περὶ τὴν τράπεζαν καθημένων ἀνδρῶν ὁ ἐπὶ ἀριθμὸς εἶναι συχνάκις ἐν χοίρει ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ πρὸς σήμανσιν τῆς δολικηρίας. Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἐπικυροῦσι μάλιστα δύο ἀρχαῖα εἰκόνες ἐπιτάφιοι ἐπιγραφαί, ὧν ἡ μὲν εἶναι ἡ τοῦ Ἁγ. Ἀβερκίου, ἐπισκόπου τῆς ἐν Φρυγίᾳ Ἱεραπόλεως, ἐκ τοῦ τέλους τοῦ β' αἰῶνος, ἡ δὲ, ὡς φαίνεται, εἶναι ἡ Πεκτορίου τινός, ὅς πεθανὼς κατὰ τὸν γ' αἰῶνα ἐνεταφιάσθη ἐν τῷ ἐν Λυκίᾳ κοιμητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἐκ τοῦ πρώτου ἐπιτυμβίου ἐπιγράμματος παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὸ τέλος ἔχον ὡδε·

«Πάσις δὲ προῆγε, καὶ παρέθηκε τροφὴν ἰχθύν· τε μὲς ἀπὸ γῆς παμμεγέθη, καθαρὸν, ὃν ἐδράξατο παρθένος ἀγνή· καὶ τοῦτον παρέθηκε φίλοις ἐσθῆιν διὰ παντός, οἷον χρηστὸν ἔχοντα, κέραςμα διδοῦσα μετ' ἄρτου.

ταῦθ' ὁ νοῦς εὐχαιτο ὅτι μόν πᾶς ὁ σαρκοδῶς.

Τὸ δεύτερον δὲ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα, τὸ κατὰ τὸ 1839 ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πόλει τῆς Γαλιλαίας ἀνακαλυφθέν, ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Ἰχθύς οὐρανίου θεῖον γένος ἦτορ σεμνὸν Χρῆσι· λαβὼν ζωὴν ἄμβροτον ἐν βοσκότοις· θεοπεσιῶν ὁδὸν τὴν αἴν, φίλε, θάλλει ψυχὴν ὕδατι ἀετῶν κλυτοδότου σοφίης. Σωτήρος (δ') ἁγίου μελιθεῖα λάμβ· (νε βρώσιν). ἔσθιε πιν(δων)· ἰχθύν ἔχων καὶ αἵματις κτλ».

5/ τὸ ἄρνιον μετὰ τοῦ ἀμολγῆος ἢ γαυλοῦ καὶ ἡ παράστασις αὕτη εἶναι πιθανῶς σύμβολον τῆς θείας εὐχαριστίας· καὶ ἄλλα μὲν ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις χριστιανικαῖς τοιχογραφίαις παρατηρεῖται γαυλὸς ἐπὶ θυσιαστηρίου μεταξὺ δύο ἀρνίων, ἄλλα δὲ γαυλὸς δεξιόθεν τοῦ καλοῦ ποιμένου, ἔστιν ὅτι δὲ ὁ καλὸς ποιμὴν κρατεῖ τὸν ἀμολγῆα τῇ χειρὶ· καὶ πάλιν ἄλλα ἰχθύς βλέπομεν τὸ ἀμολγῆον κρεμνόμενον ἐκ καλαύροπος ἥτοι ποιμενικῆς ῥάβδου τὴν συμβολικὴν σημασίαν τοῦ γάλακτος διδάσκει ἡ μὲς Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Παιδαγωγ. (α. 8), ἐνθα γράφει· «τὰ αὐτῆς παιδία προσκα-

1=χοίρει, 2=πεινάων.

λουμένη (ή εκκλησία) άγία τιθηνείται γάλα-
κτι... γάλα... το σώμα του Χριστού». Έν-
τεθθεν και το υπό αρχαίων της εκκλησίας
διδασκάλων μαρτυρούμενον εκ παλαιάς παρα-
δόσεως έθιμον, υπερ μέχρις αυτού του θ'. ή
ι. αιώνας το μέγα τουλάχιστον σάββατον έ-
φυλάσσειτο, το έθιμον του προσφέρειν τοίς
νηπίοις μετά το βάπτισμα γάλα και μέλι· 6/
ο λαγός· παραστάσις σημαίνουσα το πρόσκαι-
ρον τήν επιγής των πραγμάτων και των ταχών
διά ταύτην βίου τουτου δρόμον, έτι δέ τους μετά
φόβου και τρόμου την έαυτών σωτηρίαν κα-
ταγραζόμενους χριστιανούς· 7/ ο λέων· ο λέων,
σύμβολον ών της ισχύος και δυνάμεως, δη-
λοί τον Ι. Χριστόν, τον εκ της φυλής Ιου-
δά σκύμνον λέοντος. Έκ βλαστου άνέβη ο
υιός της Μαρίας και άναπεσών έκοιμήθη ως
λέων και ως σκύμνος· τίς έγερει αυτόν; 8/ ο
ταύς ήν ήδη παρὰ τοίς έθνικοίς σύμβολον της
άποθεώσεως και ή σάρκς αυτού ένομιζέτο μη
υποκειμένη τη σήψει και φθορά. Έντεθθεν
έληφθη και έν τη χριστιανική τέχνη ως σύμ-
βολον της άναστάσεως· 9/ την ιδέα της άνα-
στάσεως εκφράζει και ο άλέκτωρ, διότι μετά την
νύκτα άναγγέλλει την πρωίαν· άλλά ο άλέκτωρ
εικονίζεται επί λυχνιδών και ως σύμβολον της
έγρηγόρσεως της χριστιανικής και του άγώνος
του χριστιανικού. 10/ κατά την Αγ. Γραφήν
ο άετός είναι σύμβολον της νεότητος (Ψαλμ.
93. 6). Καί παρὰ τοίς χριστιανοίς λοιπόν εί-
ναι σύμβολον της θείας χάριτος ενεργουμένης
πνευματικής άναπλάσεως και άνακαινίσεως του
άνθρώπου, θθεν και άπαντα ως είκων των
νεοβαπτίστων. 11/ ο ύψις είναι σύμβολον ότι
μην του ποιητού, ότι δέ του διά του χαλκού
ύψους του Μωυσέως προεικονισθέντος Σωτή-
ρος της άνθρωπότητος. 12/ ο Αελφίν είναι
σύμβολον της ταχύτητος και της προθυμίας
περί την οικείωσιν και ιδιοποιήσιν της ψυ-
κής σωτηρίας. 13/ ως σύμβολον των την σω-
τηρίαν έπιποθούντων ψυχών εικονίζονται ένίο-
τε έλαφοι, ατίτες σβεννύουσι την δίψαν, πί-
νουνσαι εκ πηγών ύδάτων. 14/ Ισιάμενοι ή
τρέχοντες Ίπποι, μετά κλέδου φούνκος ή ά-
νευ της προσθήκης ταύτης, σημαίνουσι τον
υπόδρα ή πορρός ταλούμενον προς την αιώνιον
ζωήν δρόμον των χριστιανών. 15/ Αίαντας ή
σύμβολον είναι ο βοός, όστις κατέ τον Κασ-
σιόδωρον σημαίνει τους κήρυκας του λόγου
του Θεού, τους δεξίως τά στεγνά των ανθρώ-
πων άροτριώντας και είς την καρδίαν αυτών
τον γόνιμον του θείου λόγου σπόρον σπει-
ρουντας. 16/ το πέλμα ή ο ποός δηλοί έν τη
αρχαιότητα καθόλου την κατοχήν· κατοχήν λοι-
πόν σημαίνει, εικονιζόμενος επί των σφραγι-
δων των χριστιανών· επί των πορπών δέ πα-
ρ' ο μενος, δηλοί, ότι οι φέροντες αυτές χρι-

στιανοί άνήκουσι τώ Χριστώ ή είναι άκόλου-
θοι αυτού. Τά δέ πέλματα, τά ως άναθήματα
άπαντώντα, πιθανώς δηλοῦσι την διά του έ-
ργου βίου είσως διανυθείσαν άποδημίαν
όσάκις δέ επί του πέλματος ή παρὰ το πέλμα
άναγινώσκονται οι λέξεις «έν Θεώ» (in Deo),
τότε έρμηνεύτον το σύμβολον ως λέγον ήμιν,
«άποδήμειον έν Θεώ». 17/ Η χείρ σύμβολον
της ισχύος και δυνάμεως· άπαξ δέ άπαντα χείρ,
βαστάζουσα πινακίδον, παρ' ο άναγινώσκειται
ή λέξις ΖΗΤΕΙ. Έξηγητέον λοιπόν, έν-
θωπε έχων και τηρών τάς έντολάς του Κυ-
ρίου ζήσεις. 18/ ο φοίνιξ παρὰ πάλαι τοίς άρ-
χαίοις λαοίς έλαμβάνετο σύμβολον της νύκτος
και έν τοιαύτη σημασίε επιγράφεται και επί
των έθνικών τάφων. Έπί των χριστιανικών
μνημείων δηλοί το σύμβολον τούτο κατά την
έρμηνείαν του Αμβροσίου την έν τώ πολέμω
έκείνη νύκτι, ών ή σάρξ και το πνεύμα κατ'
άλλήλων πολεμώσιν. Ιδίως δέ ήν ο φοίνιξ
σύμβολον του ύπερ της πίστεως μαρτυρίου,
υπερ είναι ή νύκτι, ή τον κόσμον νικήσα-
σα. 19/ την αυτήν σημασίαν, του θριάμ-
βου δηλαδή, είχε παρ' Έλλήνας και Ρωμαίους
ο της έλαίας κλέδον· άλλ' επί των χριστιανι-
κών τάφων και δη, όσάκις βαστάζεται υπό πε-
ριστέρας διά του ήμάφους, είναι σημείον της
αίωνίας ειρήνης. 20/ Αένθρα πολλά όμοῦ εί-
κονίζουσι τον οφθαλμον παραδίδουσι, μεμω-
μένα δέ υπομνησκουσι τοῖς θούντας την
του Σωτήρος διδασκαλίαν περί του άρεσθού
και σπυριού δένδρου και του καρπού αυτών.
21/ Το κρίνον συνήθως είναι σύμβολον της
άγνότητος· κατά τον Γρηγόριον δέ τον Μέ-
γαν ή εὐωδία αυτού είναι είκων των υπό των
αρίων κατορθουμένων άρεσθών έργων. 22/ ή
λυχνία είναι σύμβολον του αιώνιου φωτός,
υπερ εξ ύψους άνέτειλεν, ίνα τοίς έν σκοτίαι
και σκιά θανάτου φαίνη. 23/ Έκκλησις είς
την αιώνιαν του Θεού δικαιοσύνην, κραυγή
όδύνης της καταδικωμένης και τυραννυμέ-
νης χριστιανικής εκκλησίας είναι ή πλάστιγγ.
24/ Αστέρης κατά την Αποκάλυψιν Ιωάννου
(ά. 20) σημαίνουσι τους άγγέλους ήτοι τους
προσώπους των έκασταχού εκκλησιών· δώδε-
κα δέ των αριθμών άστέρες είναι σύμβολον
της των άποστόλων δωδεκάδος ή και της χρι-
στιανικής διδασκαλίας, ήν ούτοι ευήγγελλαν·
το. 25/ Το τρίγωνον, υπερ είναι σύμβολον
της ύπεραρίτης Τριάδος, άπαντα συχνάκις κατά
τον έ. αιώνα έν Αφρική μέλιπτα, τοῦθ' υπερ
έντεθθεν έξηγείται, ότι οι όρθόδοξοι ήθελον
κατά των εκεί έγκαταστάτων αρεσιανών Βαν-
δάλων να όμολογήσωσι διά της συμβολικής
ταύτης παραστάσεως την πίστιν αυτών είς την
όμοούσιον τριαδικήν θεότητα. 26/ ο στέφανος,
ο συχνάκις επί των έπιταφίων πλακίων ύφώ-

μενος, εικονίζει την κατά του θανάτου και
του Σατανά νύκτιν, ίσως δέ μαρτυρεί και το
ιερατικόν των κεκοιμημένων άξιωμα κατά της
νύκτις της ορίστοι. III του Νόλης Παυλίνου.
27) ή σημασία του οίκου είναι άμφίβολος·
ίσως ο οίκος ύπεδήλου την εκκλησίαν ή της
αίωνιους μονάς, ήν έχουσιν οι χριστιανοί οι-
κοδομήν εκ Θεού, την άχειροποίητον και αιώ-
νιον έν τοίς ούρανούς οικίαν (Β'. Κορινθ. έ.
1). 28/ Το πλοῖον τέλος είναι σύμβολον του
άνθρωπίνου βίου και της χριστιανικής εκκλη-
ας· ΑΛΛΗΓΟΡΙΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ.

Αι άλληγορικά παραστάσεις και εικόνες εί-
ναι ή από των μεμωμένων συμβόλων και
των συμβολικών συνδυασμών άνύψωσις και
πρόοδος είς τοιαύτας ιερογραφικές συνθέσεις,
έν αίς βλέπομεν ολοκληρούς σκηνας παραστά-
σεως και εικονιζούσας τάς διά των παραβολών
του Κυρίου διηγουσας θεμελιώδεις και κυρίας
θρησκευτικές και ήθικας αληθείας. 1/ Παρὰ
τοίς πρώτοις χριστιανοίς έξόχως έμνημονεύε-
το ή του Κυρίου παραβολή περί της άμπέλου
και του γεννηματος αυτής (Ιωάν. ιδ.). Της
παραβολής ταύτης άλληγορική είκων πιθανώς
είναι ή επί της όροφης του άρχαιοτάτου μέ-
ρους της έν Ρώμη κατακόμβης S. Domitilla
όρομένη παραστάσις άμπέλου ευκλήματος·
οι δέ μεταξὺ των κλέδων αυτής φαινόμενοι
μικροί πτερωτοί δαίμονες χρησιμεύουσιν ά-
πλως ως κοσμήματα και είναι άνάμνησις της
έθνικης γραφικής σχολής, εξ ής οι το έργον
ποιήσαντες χριστιανοί καλλιτέχναι άπεφοίτη-
σαν· 2) πολλαχού εύρέθη εικονιζομένη ή περί
των φρονίμων και μωρών παρθένων παραβολή
του Σωτήρος· και δη βλέπει τις ένίοτε εικονιζο-
μένας μόνας τάς φρονίμους ήνευ των μωρών
παρθένων, κατά τους χρόνους δέ των πρώτων
χριστιανών αυτοκρατόρων μόνας τάς μωράς
ήνευ των φρονίμων. 3) Έστιν ού βλέπομεν
ένθρα σπειρόντας· άλλ' είναι άβέβαιον, εί έν-
ταῦθα ο τεχνίτης έσκόπει να υποδηλώση την
ευαγγελικήν του σπουδούς παραβολήν ή άπλως
το έπάγγελμα και την κοινωνικήν τάξιν των
κεκοιμημένων, ών ο έπιτάφιος λίθος έχει την
είκονα έκείνην. 4) ούδεμία παραστάσις έν τη
αρχαία χριστιανική τέχνη κατέστη τοσοῦτον
δημιώδης και άγραπτή, όσον ή του καλού ποι-
μένος της γνωστής ευαγγελικής παραβολής· ή
είκων του καλού ποιμένος κοσμεί και λαμπρύ-
νει παρὰ τοίς άρχαίοις χριστιανοίς τους τοί-
χους και τάς όροφάς των κοιμητηρίων και ευ-
κτηρίων οίκων, τάς έπιτιμβίους πλάκας και
τους σαρκοφάγους, τάς λυχνιάς, τοῖς διακτύλους
και τά πατήριαι, συνελόντι είπειν, πάντα τά
είδη των άρχαίων χριστιανικών μνημείων. Έ-
ξηγείται δέ ή ούτω συχνή και πυκνή της εί-

κόνης ταύτης παραστάσις έντεθθεν, ότι δι' αὐ-
της ζωηρότητα και δραστηκότητα εκφράζεται ή
ιδέα της είς τους αιώνας των αίωνων εύλο-
γητής θείας οίκονομίας προς σωτηρίαν του
όπολωότος ανθρώπινου γένους από της προ-
παρασκευής αυτής μέχρι της τελειώσεως έν τώ
έπιφανέντι Χριστῷ Ιησοῦ. Ηδη έν τη II. Δια-
θήκῃ αί ύπερ της σωτηρίας του κόσμου ένερ-
γεια του Θεού συχνάκις περιγράφονται και
διασαφηνίζονται δι' εικόνων και άλληγοριών
εκ του ποιμενικού βίου ειλημμένων· ο Θεός
είναι ο ποιμήν, ή άνθρωπότης το ποιμνιον.
Έτι δέ εκφραστικώτερον έν τη K. Διαθήκῃ
παρίστησιν ήμιν έαυτόν ο Σωτήρ ως τον ποι-
μένα τον καλόν· ο Σωτήρ είναι ο ποιμήν ο
καλός, ο είς τον κόσμον έλθών, όπως ζητήση
και σώση το άπολωλός ήτοι το άνθρωπινον
γένος συλλήβδην, υπερ και εύρίσκει και είς
μίαν ποιμήν συνάγει και είς τάς άειθαλείς του
παραδείσου νομάς καθοδηγεί. Ο αυτός Σωτήρ
ήμῶν κατεδέξατο και εκ των ανθρώπων τινάς
να προσλάβη ως συνεργούς, διαπιστεύσας και
παρακαταθέμενος αυτοίς το κήρυγμα του ευ-
αγγελίου και το βόσκειν τά άρνία αυτού. Κα-
τά ταῦτα εμφανίζεται επί των άρχαίων χρι-
στιανικών μνημείων ο ποιμήν ο καλός, ότι
μην μόνος μετά της ποιμένης αυτού, ότι δέ με-
τά των μαθητών, οι άκολουθοῦνται έκάστοτε
υπό ενός ή πλειόνων προβάτων· ότι μὲν ίστα-
ται ο ποιμήν ο καλός έν μέσῳ πολλῶν προ-
βάτων, ότι δέ θωπεύει έν μόνον· συνήθως θ-
μως και δη τοσοῦτον συνήθως, ώστε δύναται
να θεωρηθῇ ως κανών, φέρει ο ποιμήν ο κα-
λός επί των ήμων το άπολωλός πρόβατον.

Φ. Η. Παπαδόπουλος.

Η ΠΙΣΤΙΣ ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

«Εί δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα
δυνατά τῷ πιστεύοντι».

Ι. Ευαγγέλιον.

Της πίστεως την άρετήν, Χριστιανέ, αν έχης
κι' ως κόκκον του σιναπῆος, θα ήσαι βασιλεύς
έν τῷ παντί πανίσχυρος, παντός θα ήπερέχης·
θα ής της σωτηρίας σου μέγας άρχιερέας.

Την πιστιν να ξηρανθῇ θα είπης και θα γένη·
το άρος τούτο εκ της γῆς να μετακινήθῃ
και να θιφθῇ στην θάλασσαν και εἰπεινῇς θα κίλῃ,
οἰδεν είς σέ ύπακοήν στοιχεῖον θ' άκνηθῇ.

Διά της θείας πίστεως είσαι ανηνωμένος
μ' Εκείνο το παγκράτιστον της αληθείας· Ου
και προς ήν άγαθήτητα· Εκείνου ήμωσμένους
οἰδεν φρεσίναι φρεσιν ή ήθικῃν κακόν.

Προσφύγεσαι, συνομιλῶν με τὸν Δημιουργόν σου καὶ ἐμπορεύσαι πόρνοντα τοῦ Θεοῦ του φωτός· σὺ δὲ ἀπέφυγε σου, στοὺς λόγους σου τὸ ἔχεις ἀδηγόν σου· δὲν εἶσαι πλέον γηγενὴς πλανώμενος βροτός.

Τὰ τὴν ἄδυστον αὐτὴν αὐγὴν τῆς ἀληθείας στοὺς ἀχανεῖς τῆς φύσεως ἐισδόντες Θεοαυτοῦς, μυστηριώδεις εἰς αὐτοὺς ἐφίσκεις ἐνεργείας, καὶ ὁφθαλμοὺς στοὺς νόμους τῆς δὲν ἔχεις ἀμνησίου.

Ἄλλ' εὐσεβῶς τοὺς μελετᾷς καὶ ἀρτίσαι σοφίαν, ἢ ἐκ τῆς Πανσοφίας του χυμῆν εἶν' ἐκεῖ. Πιστῶς μ' ἔκρινον ὁμιλῶν βαδίζεις τὴν εὐθείαν ὁδόν, ἐν ἣ ἡ Χάρις Του ἡ πανσθενὴς οἰκεῖ.

Καὶ αὐτὴ με τὴν πίστιν σου τὴν ζωσαν ἐναυμένη σὲ βοηθεῖ πᾶν ἀπὸ σοῦ κακόν· ὃ ἀποσβῆς νόσους ψυχῆς καὶ σώματος εὐθείας σοὶ λαίλει, καὶ ὅν τι ὑπεράνθρωπον σὲ κάμνει· ὃ ἀποβῆς.

Καὶ πῶς σὺ γὰρ;—Ὁ Πάνσοφος Δημιουργὸς Ἐκείνος, πᾶσαν τὴν γῆν ἐνέπλησε σοῦ χάριν οὐραίων, καὶ μ' αὐτῶς, ὅν πάσῃς ἐπωδόνως, λαοὶ ἐκ ταύτης σου τῇ τέχνῃ γαστριῶν.

Κί θραν λοιπὸν μετὰ θεοῦ ἐκ πίστεως καρδίας σὺν ἀκαμάτων τῇ Πηγῇ αὐτῇ προσηλωθῆς, πῶς διὰ τῆς δυνάμεως Ἐκείνης τῆς ἀγίας εὐθείας ἀπὸ νοσήματος παντός δὲν θὰ σωθῆς;

Φλοῦς τις δένδρου, τοῦ ἀγροῦ τις ταπεινὴ βλάστη, τὸ θεῖον ὕδατος θερμοῦ, ἢ κῆμα ἄμυρον ἐκ τῆς δημιουργίας του τὴν δόξαν λαμβάνει· ὃ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ σοῦ τι πάθος λυπηρόν.

Καὶ ἀμφιβάλλεις, ὃ θνητέ, πῶς ὁ δημιουργήσας αὐτὸν αὐτὸς τὸς χάριτας τὰς λαμπράς, ὁ ἀγαθὸν δυνάμεων τὸν κόσμον του ἐμπλήσας νὰ χάσῃ δόξαν; ἐπὶ σοῦ δυνάμεις οὐραϊκές.

Ὡ! μὴ βλασφήμει· δόναμις Ἐκείνος εἶν' ἡ Τύχῃ, ἀπάσης δὲ δυνάμεως καὶ χάριτος ἀρχή, μὴ ἀφρονῶν καὶ δυσσεβῶν, ὃ ἀνθρώπε, ἀπίστει! ζῆναι αὐτὸν προσκαρτερῶν ἐν πάσῃ προσευχῇ.

1890.

ΣΑΠΦΩ ΛΕΟΝΤΙΑΣ.

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ

(ὑπὸ Θ. Κόντη)

Ἐν τῇ εὐτυχίᾳ σου μὴ λησμονεῖς τὰς ἡμέρας τῆς δυστυχίας, καὶ εἰς τὰς χαλεπὰς ἡμέρας μὴ λησμονεῖς τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας σου.

Ὁ τὸ σφάλματα αὐτοῦ ἀναγνωρίζων ἔσται πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἐπιεικής.

Μὴ λέγε κακὸν κατὰ τῶν φίλων σου, μὴδὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου.

Ἀνθρώπου τινὸς ἡ ἀξία δὲν ἔγκειται εἰς τὸ γινώσκει, ἀλλ' εἰς τὸ πράττει.

Ὁ καλῶς μεμορφωμένος νέος εἶνε παρὰ πᾶσιν ἀγαπητός.

Τινὲς φαίνονται ἐξωτερικῶς ὅτι εἶνε πρόβατα καὶ ἐσωθεν εἰσὶ λῦκοι.

Ἡ ἀγαθότης ὡς περ καὶ ἡ ἀπλότης ὁποῦνται πολλαῖς δοκιμασίαις.

Τοιοῦτοι συνήθως εἰσὶν οἱ λόγοι ἐνὸς ἀνθρώπου, οἷος τυγχάνει καὶ ὁ βίος αὐτοῦ.

Ἄν ἀρκεῖ μόνον νὰ γινώσκωμεν τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ δίκαιον, ἀλλὰ συμφέρει μάλλον νὰ λέγωμεν καὶ νὰ πράττωμεν αὐτά.

Ἀγαπητότερον εἶνε ἔν τῃ λεγόμενον μετὰ χάριτος, ἢ ἔν τῃ λεγόμενον μετὰ περιφρονησεως.

Τινὲς ἀνθρώποι, ὅταν πρόκειται νὰ βλάψωσι, πιστεύουσιν ἀμέσως εἰς τὸ ψεῦδος· προκείμενον δὲ νὰ ὠφελήσωσιν, ἀπιστοῦσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

Οἱ σοφοὶ ἄνδρες οὐδὲν πράττουσιν ἄνευ συμβουλῶν.

Ὁ χρόνος ἐστὶ μέγας τῷ ἀνθρώπῳ θεσκούρος. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ κατατρέβωμεν αὐτὸν ἐπὶ ματαίῳ.

Μὴ καθυδὴς πέρα τοῦ θείου διότι ὁ πολὺς ὕπνος φέρει τὴν ὁκνηρίαν, ἡ δὲ ὁκνηρία τὴν ἀργίαν, ἡ δὲ ἀργία τὴν ἀμέλειαν, ἡ δὲ ἀμέλεια τὴν πενίαν, τὴν ἀφελίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην κακίαν.

Ἐκεῖνος ὅστις θέλει νὰ διατηρῇ πάντοτε ἕνα φίλον πρέπει τὰ τρία ταῦτα νὰ ἐφαρμόξῃ: α) νὰ τιμῇ αὐτὸν ἐν παρουσίᾳ, β) νὰ ἐπαυῇ αὐτὸν ἐν ἀπουσίᾳ καὶ γ) νὰ βοηθῇ αὐτὸν ἐν ταῖς ἀνάγκαις.

ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Μάθημα τρίτον.

Ἡ τῶν πρώτων χριστιανῶν εὐσεβία τοσούτον ἦτο διάπυρος καὶ ἰσχυρή, ὥστε ἀληθῶς ὑπερβαίνει τὸν θαυμασμόν ἡμῶν. Ἐντὸς τριῶν περιόδων ἐκατοστατηρίδων καταρτάθη ὑπὸ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν τὸ σκότος τῆς ψευδοῦς θερησκείας νὰ διαλυθῇ, ἡ δὲ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ λατρεία ἀνὰ τὸν κόσμον νὰ ἐγκαθιδρυθῇ.

Ἀναρίθμητοι διωγμοὶ ἡγέρθησαν κατὰ τῆς νεαρῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Οἱ διωκόμενοι πιστοὶ δὲν ἀντέτασσον κατὰ τῶν διωκτῶν ἄλλα ὅπλα ἢ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν. Οὐδέποτε ἡ τῆς ἀδικίας ὑπερβολὴ ἐξώθησεν αὐτοὺς εἰς ἀντίστασιν· ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε τὰ σκληρότατα μαρτύρια ἡδυνήθησαν τὴν πίστιν αὐτῶν νὰ ἐκπορβίσωσιν.

Ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡρώων, οἵτινες, τῆς φρικταλεωτάτης περιφρονησαντες βασάνους, μετὰ ἀγίας χαρῆς ἐδέξαντο τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου.

Πρωτομάρτυς τοῦ ἑσταυρωμένου ἐγένετο ὁ ἐκ τῶν ἑπτὰ διακόνων Στέφανος. Τὸν πληρῆ πίστεως καὶ δυνάμεως Στέφανον ἐμβαλόντες οἱ αἰμοδιψεῖς τοῦ Ἰησοῦ φονεῖς ἐξω τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐξεδίωξαν· αἱ μὲν αἱ λέξεις, ὡς ἀποθνήσκων ἐξεστῶμisen, ἦσαν προσευχὴ καὶ δέησις ὑπὲρ τῶν λιθοβολούντων· «Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην»· ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ ὁ πρωτομάρτυς, θείς τὰ ῥόματα, ὡς ἴστορεῖ ὁ Λουκᾶς κατὰ τὴν διήγησιν αὐτόπτου.

Μετὰ ὀλίγα ἔτη ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος κατεμνησθῆναι ὡς χριστιανὸς καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ τοῦ ξίφους θάνατον. Ὅτε πλήρης θάρρους εἰς τὸ μαρτύριον ἐπορεύετο, διέκοψεν ἐπὶ μικρὸν τὴν πορείαν αὐτοῦ ἐνθραπός τις, ὅστις ὄφθελος παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐξήκει συγγνώμην ὑπὲρ τοῦ καταγγελέως· καταγγελέως δὲ ἦτο αὐτὸς οὗτος. Ὁ ἀπόστολος ἐγείρει αὐτὸν καὶ ἐναγκαλίζεται· «Ναί, σὲ συγχωρῶ, εἶπεν, ἡ μετάνοιά σου ἐκαλείπει τὸ ἁμαρτημά σου· ἔσο εὐλογημένος. εἶδε νὰ σὲ φασίῃ τῷ φωτὶ αὐτοῦ Ἐκεῖνος, ὃν μετ' ὀλίγον ἐν οὐρανοῖς μέλλω νὰ συναντήσω.

Τοιοῦτον πνεῦμα, πνεῦμα ἀγάπης ἀπείρου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀγάπης ἀνεξαντλήτου πρὸς τὸν πλησίον, ἐνέπνεε καὶ κατὰ τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας πάντας τοὺς μεγαθύμους τῆς πίστεως προμάχους, οἵτινες τῷ αἵματι αὐτῶν ἐσφράγγισαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἐθαγγελίου. Ἐκ τῶν πλείστων ὧσων παραδειγματῶν θὰ ἐκλέξωμεν δύο μόνον, τὸ τοῦ Ἀρχαδίου καὶ τῆς Περγέτουας.

Ἐν καιρῷ βιαιοτάτου κατὰ τῶν χριστιανῶν

διωγμοῦ ὁ Ἀρχάδιος κατέλιπε τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ πορευθεὶς ἐκρύβη εἰς τόπον μὴ συνηγόμενον, ὅπου ἐν ἑκρά σιγῇ ἐλάτρευε τὸν Θεόν. Οἱ διώκται εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀρχαδίου, εἶδον ἕνα τῶν φίλων αὐτοῦ, ὅστις ἦν καὶ στενὸς αὐτοῦ συγγενής. Τοῦτον κρατήσαντες ἔβαλον εἰς τὴν φυλακὴν, ἐνθα ἐδηλώθη αὐτῷ, ὅτι ἐμελλε νὰ μένῃ πεφυλακισμένος, μέχρις οὗ φανερώσῃ τὸ καταφύγιον τοῦ Ἀρχαδίου. Ὁ Ἀρχάδιος, μαθὼν τὰ γενόμενα, ἐξῆλθε παρενθὺς ἐκ τοῦ κρησφυγέτου καὶ ἔσπευσε νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος. «Ἄν ἔνεκεν ἐμοῦ, εἶπε, κρατεῖται ἐν τῇ εἰρκῇ ὁ φίλος μου καὶ συγγενής, ἔρχομαι νὰ παραδοθῶ εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν»· ἔφρατε λοιπὸν αὐτὸν καὶ μεταχειρισθῆτε ἐμὲ ὅπως θέλετε. Τότε ὁ ἄρχων ἀφῆκεν ἐλεύθερον τὸν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἐδοκίμασε παντοιοτρόπως, ὥπως πεισθῇ ὁ Ἀρχάδιος καὶ θυσίῃ εἰς τοὺς ψευδεῖς θεοὺς. Μάτην ὅμως οὔτε αἱ ἀπειλαὶ οὔτε τὰ δελεάσματα ἔσχυσαν νὰ ἀκμώσῃ τὸν Ἀρχάδιον, ὅς καὶ ὑπέστη ἐπὶ τέλους γενναίως τὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον καὶ οὕτως ἡξιώθη παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς διπλῆς δόξης, νὰ ἀναδειχθῇ μάρτυς καὶ τῆς ἀγίας τῶν χριστιανῶν θερησκείας καὶ τῆς ζωῆς θανάτου πίστεως φιλίας.

Ἡ δὲ μάρτυς Περγέτουα, ἥτις ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ εἰδωλολάτρου πατρὸς ἐβαπτίσθη καὶ ἐγένετο χριστιανὴ καὶ ἦτο μήτηρ νεαρᾶ, νεογέννητον θηλάζουσα τέκνον, ἰδοὺ πῶς διηγρεῖται τὰ τοῦ μαρτυρίου αὐτῆς ἐν ἀπομνημονεύματι, ὅπερ αὐτὴ ἔγραψε μετὰ ἀπλότητος βαθύτατα ἡμῶς συγκινούσης.

Ὁλίγας ἡμέρας μετὰ τὸ βάπτισμα ἐροῖσθην μετ' ἄλλων χριστιανῶν εἰς τὰς φυλακάς. Κατ' ἀρχὰς ἐφοβήθην, διότι οὐδέποτε εἶδον παρόμοιον σκότος καὶ ἐπασχον πολὺ διὰ τὸ ἀγαπητόν μου τέκνον. Ἀλλὰ ταχέως ἠσθάνθην ἐμαυτὴν ἔνθεον ἐνισχυμένον καὶ ἐνδυναμωμένον· ἡ εἰρκὴ ἐγένετο μοι ἀνέκτορον καὶ ἡμην ἐντὸς αὐτῆς εὐτυχὴς καὶ μακαρία, διότι ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἐπασχον. Μετ' οὐ πολὺ διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι ἐμέλλομεν ν' ἀνακριθῶμεν ὁ πατήρ μου ἔδραμεν εἰς τὴν φυλακὴν, ὑπὸ βαρυνάτης καταβεβλημένος θλίψεως, καὶ ἔλεγε μοι δακρύων· «ἐλέησον, κόρη μου, καὶ οὐκ αἶρον τὰς λευκάς μου τρίχας». Τὴν καρδίαν μου διεπέρα καὶ διέσχισεν ἡ ὁδὸν τοῦ γρηγοῦ πατρὸς μου καὶ ἔφθονα ἔρρεον τὰ δάκρυά μου. Ἄν ἀφῆκεν ὁ μῦθος ἡ πανσθενὴς τοῦ Θεοῦ χεὶρ νὰ σαλευθῇ ἡ σταθερότης μου. Ἵνα παρηγορήσω τὸν πατέρα μου, εἶπον πρὸς αὐτόν. «Θὰ συμβῇ πάντως, ὅτι θέλει ὁ Θεός· γνώριζε, πάτερ μου, ὅτι ἡμεῖς δὲν εἴμεθα κύριοι ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλ' αὐτὸς ἔχει ἡμᾶς ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ φυλακτομένους»· ὁ πατήρ μου σιωπῶν ἀπε-

κόμισε τὸ τέκνον μου καὶ ἐνέλαβε νὰ διατρέφῃ αὐτὸ καὶ περιβάλλῃ. Τὴν ἐπαύριον ὠδηγήθημεν εἰς τὸ βυβαθρον, ὅπως ἀνακηρυθώμεν ἢ εἰδησις ἐξηπλώθη παρὲνθὺς εἰς τὰς γείτονας συνοικίας καὶ συνηθροίσθῃ πλῆθος λαοῦ μέγα.

Κατ' ἄρχας ἀνεκρίθησαν οἱ ἄλλοι καὶ διεκήρυξαν, ὅτι ἐμμένουσιν ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ· ἔπειτα ἀνεκρινόμην καὶ ἐγώ· ὁ πατήρ μου αἰφνης παρουσιάζεται ἐνώπιόν μου μετὰ τοῦ τέκνου μου· τὸ θέαμα τοῦτο μὲ κατεπύκρυνεν· ἦλθε πλησίον μου, ἐξορκίζων με νὰ λυπηθῶ τὸ τέκνον μου· καὶ ὁ δικαστὴς δὲ ἐλέγξαι, εὐσπλαγχνισθῇ τὸν γέροντα πατέρα σου, εὐσπλαγχνισθῇ τὸ νήπιον τέκνον σου καὶ θυσίας σου εἰς τοὺς Θεούς· «ὅχι, ἀπεκρίθην, εἰμαι χριστιανή· Τότε ὁ πατήρ μου ἐκπεριφᾶται νὰ με σύρῃ· ὁ δικαστὴς διατάσσει ν' ἀπομακρύνωσιν αὐτόν· ὁ πατήρ μου ἀνθίσταται καὶ κυπᾶται διὰ ῥάβδου· τὸ κτύπημα τοῦτο ἡσθάνθη· ὡς κτύπημα κατ' ἐμοῦ· ἐκλυσαν τόσον ἐθλίβην, βλέπων τὸν πατέρα κακοποιούμενον ἐν τῷ γήρατι ἐξ αἰτίας μου. Μετὰ ταῦτα ἀνεκοινώθη ἡ καθ' ἡμῶν ἀπόφασις· κατεδικάσθημεν νὰ ῥιφθώμεν βορὰ τῶν θηρίων· ὑπεστρέψαμεν εἰς τὴν εἰρήνην, αἰνοῦντες τὸν Κύριον·

Τὴν διήγησιν ταύτην περαινέει ἡ μάρτυς ὡς ἔπεται :

«Ἰδοὺ τί ἐπραξα μέχρι τῆς παραιότητος τοῦ μαρτυρίου· ἄλλος τις ἔσως θὰ θελήσῃ νὰ περιγράψῃ τὰ κατὰ τὴν ὄραν τοῦ μαρτυρίου συμβησόμενα·

Ποία γενναϊότης, ποία ἀγγελικὴ προάτης καὶ ἡρωικὴ γαλήνη καὶ ἡρεμία ψυχῆς διαλάμπει ἐν τῷ ἱστορικῷ τούτῳ κειμηλίῳ τοῦ ἀρχαιοτάτου Χριστιανισμοῦ!

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Φ. Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ).

ΔΩΡΕΑΙ

Εἰς τὸ πρὸς συντήρησιν ἱεροκηρύκων ταμείου τῆς «Ἀναπλάσεως» «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος», ὁ Μ. Ἀντιοχείας πατριάρχης κ. Γεράσιμος φρ. χρ. 100 (κατὰ λέθος ἀναγραφέντα ἐν προηγουμένῳ ὡς δωρεὰ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου).

Ὁ κ. Κωνστ. Καπελλίδης δραχ. 12 καὶ λεπτ. 25. Ὁ δὲ κ. Γ. Βαρδούκας φρ. χρ. 5.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΓΡΑΦΕΙΩ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΤΑΜΙΟΥ

ἀπὸ τῆς 17 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 4 Ὀκτωβρίου

Βουδαπέστ. κ. Γ. Γῶρ. ἄρχ. ἐλήφθ. φρ. χρ. 20. — Ἰωάνν. κ. Ζαλαμίχ. φρ. χρ. 80· ἐνεργάφ. συνδρομ. κ. Γενρόπουλ. καὶ ἀπεστείλ.

σῶμα Α', Β' καὶ Γ', ἔτους· θὰ λάβ. καὶ ἀριθμ. 44 καὶ 46 διὰ τοῦ αὐτοῦ ταχυδρομ. — Κολίνα, κ. Ζαφειρόπ. ἐλήφθ. γραμματόσ. 76 τῶν 5 ἦτοι φρ. χρ. συνδρο. 10. — Σέφφ. κ. Ἰατροῦ. φρ. χρ. 10. — Ἰωάνν. κ. Καπελλίδ. συνδρο. 10 φρ. χρ. καὶ 10 φρ. χρ. ταμ. Ἀπ. Παύλ. — Κλεβ. κ. Βαγιανελλ. ἄρχ. φρ. χρ. 10 συνδρο. — Μοτελιν. κ. Α. Κοῦκ. φρ. χρ. 120· τίνες οἱ πληρώσαντες αὐτὰ συνδρομηταί· Κάτω Δεσφελῆ, κ. Μαργαριτόπ. ἀπεστάλ. τὰ καθύστερ. φύλλ. — Μ. Σπηλαίου, κ. Ν. Παλάσι. συνδρο. 10 δραχμ. — Ἀθήνης, κ. Δ. Ζαναρ. δρ. 10 συνδρο. — Ἐνταῦθα, κ. Γ. Γεωργαντ. δρ. 32 διὰ συνδρομ. καὶ σῶμα Α', Β' καὶ Γ', ἔτους. — Βραῖλ. κ. Παπάξοβιτς ἐλήφθ. συναλλαγμ. 198 φρ. χρ. ἦτοι συνδρο. 15 καὶ 48 φρ. χρ. δωρεά. — Τεργέστ. κ. Γ. Σκαλτσούν. ἐστάλ. συνέχ. βιβλίου καὶ ἐγκληματα. ἀπολογισμ. — Κόβ. κ. Ξενάκ. καθύστερ. φύλλ. ἐστάλ. — Κέρκυρ. κ. Π. Σκαλτσούν. ἐλήφθ. συνδρομ. ἑμῶν καὶ κ. Μάνεσ. δρ. 20. — Γιαννάδ. Κερκόφ. κ. Ρεπουλ. ἐλήφθ. ἐπιστ. καὶ ἐξετελέσθη. — Ἀρτιαν. κ. Χ. Σουδέρ. συνδρο. δρ. 10 θὰ ἀπαντήσωμ. ἐγκρίφ. — Καλέβρυτ. κ. Ρηγῶπ. ἐλήφθ. ἐπιστ. μετὰ διακριβ. θὰ συμμορφωθ. — Πάτρ. κ. Κυριακότ. ἐλήφθ. ἐπιστ. θὰ συμμορφωθ. — Φάσσαλ. κ. Μαργαριτόπ. ἀπεστάλ. ἀριθμ. 49, 50, 51. — Δοξάτ. κ. Χ. Γεωργ. ἐφημέφ. ἀπεστάλ. σῶμα Α' καὶ Β', ἔτους. — Χάιν. κ. Δωδωρ. ἀπεστάλ. σῶμα Γ', ἔτους. — Μαῖκ. κ. Μελίδ. ἀπεστάλ. σῶμα Α', Β' καὶ Γ', ἔτους. — Ἀνέκ. κ. Μποστταντζιόγλ. ἀπεστάλ. σῶμα Α', Β' καὶ Γ', ἔτους. — Φοίνικ. κ. Λεωνίδ. ἀπεστ. σῶμα Α', Β', Γ', ἔτους. — Χάλκηρ. Θ. Σχολ. κ. Βλαμ. ἐκ καρδίας· ἀπεστ. 5 σῶμα Α'. 2 Β' καὶ 15 Γ', ἐτ. — Κυδων. κ. Α. Ζάκ. Καθηγ. ἐλήφθ. φρ. χρ. 50 διὰ πέντε συνδρο. φύλλ. 15 Ἀδρ. πρὸς κ. Ἀνθρεάδ. ἀπεστάλ. ἐκ νέου, Περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν πεμπομένων διακριβῶν ἢ ἀπεύθυνσις ἔσται λίαν προσεκτικὴ· αἱ σὺν Minerva ἀφιερωθήσονται τῷ Ἱφραίστῳ «τότε κέν μιν ἱλασόμενοι πεπίθουμεν». — Σολόκαστρον, κ. Π. Φιαμίγας. ἐλήφθ. συνδρο. δύο ἐμῶν δρ. 20. — Νάυεβοι, κ. Ζούλα. ἐλήφθ. συνδρο. φρ. χρ. 10. — Βουκουρέστ. κ. Χριστόδ. ἐλήφθ. συνδρο. διὰ Κασδόν. φρ. χρ. 140 ἦτοι συνδρο. 14.

Τύποις Α. Καλλιστάκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου
— Κάτωθεν τοῦ Ἀρμαγεῖον. —